

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ İLE CUMHURİYET HALK PARTİSİ PROGRAMLARINDA BİRLEŞMİŞ MİLLETLER SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA HEDEFLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ¹

İmam Bakır KANLI²
Metin EROL³

Öz

Birleşmiş Milletler Örgütü 2030 yılına kadar dünyadaki yoksulluğu tüm boyutlarıyla ortadan kaldırma, refah, huzur ve güvenli bir evren oluşturma adına '17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi' belirlemiştir. Türkiye de 'Dünyayı Dönüştüren 17 Hedef' şeklinde sloganlaştırılan BM'nin Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ni gerçekleştirmeye çalışan ülkelerin başında gelmektedir. Yoksulluğu sona erdirmek, eşitsizlik ve adaletsizlik ile mücadele etmek ve iklim değişikliğini düzeltmek gibi küresel hedeflerin gerçekleştirilebilmesi yalnızca ülkelerin siyasi iktidarlarına değil, sivil toplum kuruluşlarının duyarlılığına da bağlanmıştır. Bu çalışmanın amacı, sivil toplum kuruluşlarından olan siyasi partilerin anayasaları niteliğindeki parti programlarında, 17 sürdürülebilir küresel hedefe yer verip vermediklerini incelemek ve partilerin küresel hedeflere karşı duyarlı olup olmadıklarını tespit etmektir. Çalışmanın kapsamı 24 Haziran 2018 Genel Seçim'i sonrası Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubu (Adalet ve Kalkınma Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi) ile sınırlandırılmıştır. Makalede yöntem olarak Literatür Taraması ve Doküman Analizi seçilmiş, elde edilen veriler karşılaştırmalı analiz sürecine aktarılmış ve çalışma bir senteze ulaştırılarak, değerlendirme ve öneriler ile sonuçlandırılmıştır. Çalışmada parti programlarının güncel olmadığı ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin tam olarak karşılanamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Birleşmiş Milletler, Parti Programı, Sürdürülebilir Kalkınma, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, Adalet ve Kalkınma Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi

1 Makalenin Geliş Tarihi: 01.02.2019

Makalenin Kabul Tarihi: 30.07.2019

2 Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, bakir.kanli@marmara.edu.tr

3 Marmara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Kamu Politikası Tezli Yüksek Lisans Programı, metinerol@marun.edu.tr

Atıf: Kanlı, İ. B. ve Erol M. (2019). Adalet ve Kalkınma Partisi ile Cumhuriyet Halk Partisi programlarında birleşmiş milletler sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin karşılaştırmalı analizi. *Tesam Akademi Dergisi*, 6(2), 123-158. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.613530>

A Comparative Analysis of the Party Programmes of the Justice and Development Party and the Republican People's Party Through the UN Sustainable Development Goals

Abstract

The United Nations has determined seventeen sustainable development goals to eliminate poverty worldwide and to establish prosperity, peace and the safe universe by 2030. Turkey is one of the leading countries working to achieve those goals that are known as the goals changing the World. Attaining objectives like ending poverty, combating inequality and injustice, and dealing with climate change world-wide has been tied not only to the political power of individual countries but also to the sensitivity of non-governmental organizations. In this context, this paper examines the programs of political parties as a part of civil society by giving concrete attention to the seventeen sustainable goals. Therefore, it tries to determine whether the parties are sensitive to the aforementioned goals. However, the scope of the study is limited with the parties enjoying group representations in the parliament: Justice and Development Party and Republican People's Party. After having a literature review and resorting document analysis, the data obtained through the research are analyzed comparatively. The research has been completed with an evaluation and some recommendations. The study concludes that the two-party program is outdated and does not fulfill the 17 sustainable development goals set by the United Nations.

Keywords: United Nation, Party Programme, Sustainable Development, Sustainable Development Goals, Justice and Development Party and Republican People's Party

Giriş

Dünya barışını, adalet ve güvenliğini, ekonomik kalkınma ve sosyal eşitliği küresel alanda sağlamak ve birçok farklı alanda ülkeler arasında iş birliğini temin etmek amacıyla 51 ülkenin katılımıyla 24 Ekim 1945 yılında kurulan ve Türkiye'nin de kurucu üyesi olduğu Birleşmiş Milletler Örgütü (BM), 2018 yılı itibarıyla 190'ın üzerinde üye sayısına ulaşmıştır (The United Nations Today, t.y.). 2016'da BM, 2030 yılına kadar 'aşırı yoksulluğu sona erdirmeye', 'eşitsizlik ve adaletsizlik ile mücadele etme' ve 'iklim değişikliğini düzeltme' ana hedefleri ekseninde sürdürülebilir kalkınmanın devam ettirilmesi için 17 Küresel Hedef belirlemiştir. BM, söz konusu küresel hedeflerin hayata geçirilmesi konusunda hükümetler, uluslararası kuruluşlar ve dünya liderleri arasında iş birliği gerektiğine dikkat çekmiştir. Bu noktada en önemli görevin devletlere düştüğü söylenebilir. Devletlerin kendi iç siyasetlerinde, küresel hedefleri gerçekleştirme noktasında ortaya koydukları duyarlılık, daha iyi bir dünya noktasında atılacak en önemli adım olacaktır. Fakat küresel hedeflerin gerçekleştirilebilmesi sadece devletlere ya da hükümetlerin politikalarına değil, sivil toplum kuruluşlarının bu konudaki duyarlılığına da bağlıdır.

Demokratik rejimlerde en önemli sivil toplum kuruluşların başında, temel amacı iktidarı elde etmek olan siyasi partiler gelir. Siyasi partilerin temel amaçlarından biri iktidarı elde etmektir. Siyasi partiler programlarını iktidarı elde etme noktasında ağırlıklı olarak buldukları ülkenin iç ve dış sorunlarına, kendi dünya görüşleri ve ideolojileri ekseninde çözüm önerileri getirir, yeni çıkış yolları sunar ve birtakım vaatlerde bulunurlar. Parti programlarının yasal olarak bir bağlayıcılığı olmasa da siyasi partilerin anayasaları niteliğinde olan bu programların toplum ile siyasi parti arasında bir ilkesel anlaşma olduğu söylenebilir. Dolayısıyla parti programlarında yer alan vaatler, çözüm önerileri ve mevcut problemler karşısındaki çıkış yollarının toplumda karşılığının olması önemlidir. Ayrıca, parti programlarının çerçevesinin ülke siyaseti ile sınırlı kalmaması; küresel siyasetin, ulus-devlet üzerinde belirleyici olduğu noktasından hareketle, küresel sorunlara yönelik yahut onlarla paralel olması da son derece önemlidir. Bu noktada BM'nin sürdürülebilir kalkınma için belirlemiş olduğu on yedi küresel hedefin, siyasi parti programlarına yansıyor yansımadığı tartışılması gereken bir konudur. Bu çalışmada, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubu⁴; Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) ile Cumhuriyet

4 21.01.2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanununun 16'ncı maddesinin 'B' bendindeki "İktidar ve anamuhalefet partisi Meclis grupları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi" ibaresi "Türkiye

Halk Partisi (CHP) parti programlarında, BM'nin on yedi sürdürülebilir kalkınma hedefine yer verilip verilmediği tespit edilmeye çalışılacaktır. AK Parti ve CHP'nin programlarında BM'nin sürdürülebilir kalkınma için belirlemiş olduğu on yedi küresel hedef ne şekilde ele alınmıştır, araştırma sorusunda hareketle, öncelikle 'on yedi küresel hedef'in kavramsal çerçevesi ortaya konulacaktır. Sonrasında ise çalışmanın metodolojisi verilecektir. Çalışmanın bulguları, on yedi küresel hedefin her biri için AK Parti ve CHP programlarında karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır. Çalışma değerlendirme ve sonuç bölümüyle tamamlanacaktır.

Kavramsal Çerçeve

18. ve 19. yüzyılda Avrupa'da teknolojik gelişmelerin artması üretimi doğrudan etkilemiş ve Sanayi Devrimi ile birlikte seri üretim başlamıştır. Bu durumun tabii bir sonucu olarak üretimin artması, çevresel sorunları da beraberinde getirmiştir (Kasa, 2009, s.70). Çevre kirliliğinin insan ve toplum hayatını tehdit etmeye başlaması sonucu çevre konusu kısa sürede küresel alanda en çok tartışılan konulardan biri haline gelmiştir. Küreselleşmenin olumsuz etkilerinin her geçen gün etkisini arttırması, çevre sorunları karşısında müstakil çözüm önerileri sunmanın yetersiz olduğunun anlaşılmasını sağlamış ve bu durum 'sürdürülebilir çevre' anlayışını öne çıkarmıştır (McAusland, 2008, s.5). Endüstrileşme sürecine tekabül eden zaman aralığında nüfus artış hızı sürece olumlu etki yapmasına rağmen çevre üzerinde olumsuz etkide bulunmuştur (Dike, 1985, s.501-505).

En geniş tanımı itibariyle 'çevre' canlı ve cansız yapıları içerisinde bulunduran ortak alanı ifade eder (Keleş ve Hamamcı, 2005, s. 22-32; Lu, 2010). 'Sürdürülebilirlik' ise var olan mevcut durumun korunma süreci olarak tanımlanabilir (Meadowcroft, 1997, s. 168-169). Sürdürülebilirlik kavramı çevreyle ilgili konular üzerinden ortaya çıkmış olsa da ekonomik ve sosyal alanlarla da doğrudan ilgilidir. Bu noktada 'sürdürülebilir kalkınma' konusu, yerel ve küresel siyaset açısından önem ihtiva eder (Feil ve Schreiber, 2017, s. 667-668). 'Sürdürülebilir kalkınma' gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme kabiliyetinden ödün vermeden, bugünün ihtiyaçlarını karşılayan kalkınma olarak tanımlanmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma kavramından türeyen ve daha spesifik bir alana işaret eden bir diğer kavram ise 'sürdürülebilir çevre' kavramıdır. Brundland Raporu'nda 'sürdürülebilir çevre'; mevcut Büyük Millet Meclisinde en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubuna ve'... değiştirilmiştir", ifadesi dikkate alınarak makale içerisinde "İktidar ve Anamuhalefet Partisi Meclis Grupları" kullanımı yerine "Türkiye Büyük Millet Meclisinde en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubu" kullanımı tercih edilmiştir.

nesillerin ihtiyaçlarıyla birlikte gelecek nesillerin ihtiyaçlarını, kaynak ve hizmet gereksinimlerini, ekosistemi tehlikeye atmadan karşılamak şeklinde tanımlanmıştır (Our Common Future, 1987).

1972 yılında Stockholm’de düzenlenen BM konferansı, çevre konusunun lokal ve küresel alanda tebarüzünü hızlandırmıştır. Nitekim Stockholm Konferansı, modern çevre hukukunun başlangıcı olarak kabul edilmiştir. İnsan ve çevre ilişkisinin masaya yatırıldığı United Nations Conference on the Human Environment başlıklı konferansa 113 ülke katılım sağlamış, konferans sonunda Stockholm Deklarasyonu yayımlanmıştır (Sand, 2007, s. 33-35). Deklarasyonda çevrenin korunması hususuna özellikle vurgu yapılmıştır (United Nations, 1972). 1976 yılında Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı’nda gerçekleşen “Habitat I”, 1996 yılında gerçekleşen “Habitat II” ve 2016 yılında gerçekleşen Habitat III konferansları, çevre sorunlarının kentlerdeki yerleşimden kaynaklı geliştiğine dikkat çeken toplantılar olma özelliği taşımaktadırlar (Cohen, 2015, s. 35; United Nations, 1996). 1987 senesinde sürdürülebilir kalkınma konusuna ilk defa vurgu yapan ve Brundtland Raporu olarak ünlü Ortak Geleceğimiz Raporu, Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından yayımlanmıştır (Our Common Future, 1987). Yapılan tüm bu konferanslara ek olarak Brezilya’nın Rio de Jenario kentinde 1992 yılında düzenlenen Rio Konferansı ve Yeryüzü Zirvesi adları ile anılan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı “Gündem 21” adıyla yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması gerektiği üzerinde durmuştur (United Nations Sustainable Development, 1992). Rio de Jenerio Çevre ve Kalkınma Konferansı, çevre problemlerini gün yüzüne çıkaran küresel bir konferans olma özelliği taşımaktadır. 1994 yılında Kahire’de düzenlenen ve sürdürülebilir kalkınma konusuna vurgu yapan Birleşmiş Milletler Nüfus ve Kalkınma Konferansı, üretim ve tüketim modellerinin sürdürülebilir kalkınma prensibi çerçevesinde geliştirilebileceğini vurgulamaktadır (UNFPA, 1994). Aynı zamanda Rio, Rio+5, Rio+10, Rio+20 konferansları da çevre ve sürdürülebilirlik konuları üzerine eğilen önemli küresel organizasyonlar olarak literatüre geçmiştir (Kanlı, 2015, s. 360). Tüm bu organizasyonlar sürdürülebilir kalkınma hedefli politikaların, çevre ve sürdürülebilirliği gözeterek denge içerisinde yapılması gerektiğini vurgulamaktadır (Gomes, 2009, s. 9).

Sürdürülebilir Kalkınma İçin On Yedi Küresel Hedef

‘Sürdürülebilirlik’ kavramı çevreyle ilgili konular üzerinden ortaya çıksa da ekonomik ve sosyal alanlarla doğrudan ilgilidir. Sürdürülebilirliğin kalkınma boyutu yerel ve küresel siyaset açısından önem ihtiva

eder. Sürdürülebilir kalkınma, toplumun geçim düzeyinin bugünkü durumundan daha iyi olmasını sağlayacak bir dünyayı öngörür (Pearce ve Atkinson, 1998, s. 95). BM bünyesindeki 193 ülke, Ağustos 2015'te, sürdürülebilir bir dünya için 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne (17 SKH) uyacaklarına dair anlaşma imzalamışlardır. Küresel Hedefler olarak da bilinen Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH), yoksulluğu sona erdirmek, gezegeni korumak ve herkesin barış ve refahtan zevk almasını sağlamak için evrensel bir harekete geçme eylemi olarak tanımlanabilir (Jones, vd., 2017, s. 5-6; Murat, 2017, s. 7-8; Birleşmiş Milletler Türkiye Dergisi, t.y.).

BM, 17 SKH ile iklim değişikliği, ekonomik eşitsizlik, yenilikçilik, sürdürülebilir tüketim, barış ve adalet gibi yeni alanlarda söz sahibi olmayı amaçlamıştır (UNDP Türkiye, t.y.). Birbiriyle bağlantılı 17 hedefin nihai amacı gelecek nesillere sürdürülebilir bir dünya bırakmaktır. BM, 17 SKH ile bir yandan evrenin hayati biyofiziksel süreçlerini ve ekosistemi korumayı amaçlarken, diğer taraftan da insanın 'birey' olarak saygınlığını ve refahını arttırmayı amaçlamaktadır. (Nilsson, M., vd., 2017, s. 19; Le Blanc, D., 2015, s. 6). Bu sebeple 17 SKH'i tüm ülkelere hem kendi önceliklerini hem de dünyanın çevresel problemlerini çözmeye yönelik açık yönergeler sunmaktadır.

Aşağıda sürdürülebilir kalkınma için belirlenmiş olan 17 hedef içerikleriyle birlikte verilmiştir (Küresel Hedefler, 2015).

SKH 1-Yoksulluğa Son: Günümüz dünyasında hali hazırda 800 milyondan fazla insan günde 1,25 ABD dolarından daha az bir gelirle yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır. Ülkelerin gelişmişlik seviyeleri arasındaki fark, dünyanın genelini düzensiz ve adil olmayan bir yoksulluk mücadelesi çerçevesinde şekillendirmektedir. BM yoksulluk sorunun tüm dünya ülkeleri tarafından içselleştirilip; en korunmasız durumda olanların hedeflenmesi, temel kaynak ve hizmetlerin arttırılması amacıyla yoksullukla mücadeleyi küresel hedeflerden ilki olarak belirlemiştir.

SKH 2-Açlığa Son: Yetersiz besin sorunu yaşam kalitesini düşürmekle birlikte kalkınmanın önünde engel teşkil etmektedir. BM verilerine göre 795 milyon insanın yaşamını devam ettirebilmesi için gereken yeterli besini alamadığı tahmin edilmektedir. BM, küresel hedefler kapsamında uluslararası işbirliği ile 2030 yılına kadar açlık ve yetersiz beslenmeyi her biçimde sona erdirmeyi, başta çocuklar olmak üzere tüm insanların yıl boyunca yaşamını devam ettirebilecek kadar yeterli besine sahip olmasını amaçlamaktadır.

SKH 3-Sağlıklı Bireyler: Dünya üzerinde yeterli sağlık imkanları bulunmadığı gerekçesiyle birçok insan çeşitli hastalıklar sonucu hayatını kaybetmektedir. BM, SKH-3 Sağlıklı Bireyler kapsamında 2030 yılına kadar tüm insanlığın her türlü sağlık hizmetine, güvenli erişilebilir ilaç ve aşıya kavuşmasını amaçlamaktadır.

SKH 4-Nitelikli Eğitim: Ülkelerin okuryazarlık seviyeleri gelişmişlik düzeyleri ile doğrudan ilişkilidir. Ülkelerin eğitim politikalarını iyileştirmeleri nitelikli insan sayısını arttıracak olup kalkınmaları önündeki engelleri de ortadan kaldıracaktır. Fakat gelişmekte olan ve özellikle geri kalmış ülkelerde eğitim konusunda yeterli bir ilerleme kaydedilememiştir. BM, SKH-4 Nitelikli Eğitim kapsamında dünyanın değişebilmesi için insan niteliğinin değişmesi gerektiğini vurgulayarak herkesin nitelikli eğitime erişmesini sağlamayı amaçlamaktadır.

SKH 5-Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Toplumsal cinsiyet eşitliğinin odak noktası kadınlar ve kız çocuklarıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları devletlerin demokratik yönetimleriyle doğrudan ilişkilidir. BM, SKH-5 kapsamında her bireyin eşit haklardan yararlanabilmesini hedefleyerek, ülkeler için bir farkındalık oluşturmayı stratejik planları içerisine dahil etmiştir.

SKH 6-Temiz Su ve Sıhhi Koşullar: Dünya genelinde kaynakların bilinçsiz kullanımı ve küresel ısınmayı tetikleyen faktörler insanlık için büyük tehdit oluşturmaktadır. 2050 yılına kadar, her dört insandan en az birinin, yaşanan su sıkıntısından etkileneceği tahmin edilmektedir. BM, SKH-6 kapsamında güvenli ve erişilebilir su konusunda insanların üzerine düşen sorumluluk bilincine dikkat çekerek su kıtlığını hafifletmeyi ve gerekli altyapı oluşumu için uluslararası işbirliği çağrısı yapmaktadır.

SKH 7-Erişilebilir ve Temiz Enerji: İnsan nüfusunun artması beraberinde ucuz ve temiz enerjiye olan talebi arttırmaktadır. Günümüzde yenilenebilir enerji kaynaklarına herkes tarafından eşit şekilde erişilememektedir. BM, herkesin erişilebilir enerjiye sahip olabilmesi adına güneş, termal, rüzgar gibi temiz enerji kaynaklarına yatırım yapmayı ve bu kaynaklarının enerjiye dönüşümünde gerekli teknoloji için altyapı çalışmalarını arttırmayı hedeflemektedir.

SKH 8-İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme: Uluslararası Çalışma Örgütü verilerine göre 2015 yılında dünya üzerinde 204 milyondan fazla insan işsizdir. Küresel ekonominin gelişmesiyle beraber gelir eşitsizliği artmış ve iş imkanları azalmaya başlamıştır. BM insan onuruna yakışır

hayat standardını hedeflemekte olup aynı zamanda ülkelerin ekonomik istihdamı arttırmaları yönünde stratejiler belirlemektedir.

SKH 9-Sanayi, Yenilikçi ve Altyapı: Bir devletin teknolojik gelişmişliği ve altyapı yeterliliği o ülkenin ekonomik kalkınması yolundaki önemli araçlardan biridir. Sürdürülebilir kalkınma için toplumların dünyada olup biten olaylar hakkında hızlı ve net bilgilere sahip olması gerekmektedir. Fakat günümüzde gelişmiş ülkeler de dahil olmak üzere internet erişimi olmayan 4 milyardan fazla insan bulunmaktadır. BM, 17 SKH kapsamında, bilgi ve birikime eşit erişim hakkı sağlamayı hedefleyerek, toplumların ilerleyişine destek olacak bir altyapı oluşturmayı amaçlamıştır.

SKH 10-Eşitsizliklerin Azaltılması: Dünyadaki hızlı nüfus artışı ekonomik eşitsizliği beraberinde getirmektedir. İnsan onuruna yakışır bir hayat sürülebilmesi ve insanların güven içinde yaşayabilmesi ancak ortaya çıkan gelir eşitsizliklerini önleyecek politikalarla mümkün olabilmektedir. BM SKH-10 kapsamında küresel bir sorun haline gelen eşitsizliği giderebilmek adına mali piyasaların düzenlenmesini, özgür göç hareketlerini ve kalkınma yardımlarını arttırmayı amaçlamaktadır.

SKH 11-Sürdürülebilir Şehir ve Yaşam Alanları: Kırsal yaşam alanlarından kentleşmeye olan yöneliş, yaşadığımız hayat standartlarını belirlemekte ve dönüştürmektedir. Şehre yoğun göç ve hızlı nüfus artışı, şehirdeki her insanın aynı şartlar altında yaşamasını zorlaştırmaktadır. BM, SKH-11 kapsamında devletlere vatandaşlarının yaşam alanlarını iyileştirmeye yönelik politikalar izlemeleri yönünde çağrı yapmakta ve farkındalık oluşturmaya çalışmaktadır.

SKH 12-Sorumlu Tüketim ve Üretim: Günümüzde toplumların geneli üretici değil tüketici durumundadır. Nitelikli insan sayısı azaldıkça toplumdaki sorunlar peşi sıra gelmektedir. İnsan yaşamı adına ortak kaynakların bilinçsiz kişiler tarafından tüketilmesi insan yaşamına yönelik bir tehdit oluşturmaktadır. BM, SKH-12 kapsamında toplumdaki insanların sorumluluk duygusuna vurgu yapmakta ve daha işlevsel bir devlet ekonomisi için kaynakların verimli kullanımına dikkat çekmektedir.

SKH 13-İklim Eylemi: Küresel ısınmayla birlikte insan yaşamına yönelik artan tehditler devletler başta olmak üzere küresel ve yerel ölçekli örgütleri iklim konusunda çalışmalar yapmaya sevk etmektedir. Küresel ısınmanın bir yansıması olan iklim değişikliği birçok ülkenin etkilendiği olumsuz durumlardan biridir. BM, SKH-13 kapsamında küresel ısınmanın zararlarını en aza indirebilmek adına uluslararası kamuoyuna eyleme

geçme çağrısı yapmaktadır.

SKH 14-Sudaki Yaşam: Dünya üzerinde su konusunda yaşanan sıkıntılar insan yaşamına ilişkin birçok yaşamsal sorunu beraberinde getirmektedir. BM, SKH-14 kapsamında dünya üzerindeki mevcut su kirliliğini en aza indirmeyi, denizlerin ve okyanusların kirletilmesine müsaade etmeden korumayı ve uluslararası hukuk aracılığıyla sorunların üstesinden gelinmesine katkı sağlamayı hedeflemektedir.

SKH 15-Karasal Yaşam: Bitkiler ekolojik dengenin düzenli hale gelmesinde büyük bir rol oynamaktadır. Dünyada yaşanan toprak kaybı ilerleyen dönemlerde karşılaşılabilecek olan çeşitli tehlikelerin habercisidir. SKH-15 kapsamında BM, yıpratılan karasal yaşamı onarmayı hedeflemektedir.

SKH 16-Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar: BM, dünya üzerindeki her bir devlete mücadele ve değişim ruhu kazandırmak amacıyla birçok stratejik hedef belirlemiştir. Belirlenen hedeflere ancak devletlerin hukuk devleti olabilmesi, barışı gözetmesi ve insan yaşamına saygılı olması sonucunda ulaşılabilmektedir. BM, SKH-16 doğrultusunda devlet-toplum ilişkisine dikkat çekmektedir.

SKH 17-Hedefler İçin Ortaklıklar: Sürdürülebilir barış ancak devletlerin gönüllü ve düzenli işbirliği yapmasıyla mümkün olabilir. Değişen dünya şartlarına uyum sağlayabilmek devletlerin birbirlerinin bilgi ve beceri eksikliklerini tamamlamalarıyla gerçekleşecektir. BM'nin belirlediği hedefler küresel sorunlara karşı ortak bir ruh oluşturmayı amaçlamaktadır. BM, SKH-17 kapsamında hakkaniyetli yaşamın ancak birlik bilincinden doğacağına dikkat çekmektedir.

Araştırma

Araştırmanın Konusu ve Amacı

Bu çalışmanın amacı ve hazırlanma gerekçesi; BM'nin sürdürülebilir kalkınma için belirlemiş olduğu on yedi küresel hedefin, Türkiye'de 24 Haziran 2018 Genel Seçim sonuçlarına göre TBMM'de en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubunun (AK Parti ve CHP) parti programlarına yansımalarını karşılaştırmalı olarak mukayese etmektir. Bu çalışma; siyasi parti programlarının güncel ve küresel siyasete paralel olması ve düzenli olarak güncellenmesi noktasına vurgu yapması açısından önem taşımaktadır.

Araştırmanın Kapsamı ve Örneklemi

Araştırmanın kapsamını; 24 Haziran 2018 Genel Seçimi sonrası TBMM’de en fazla üyeye sahip iki siyasi partinin (295 milletvekili ile AK Parti ve 146 milletvekili ile CHP) parti programları oluşturmaktadır. Çalışmanın kapsamına, makale hacminin çok fazla genişlemesi sebebiyle TBMM’de grubu bulunan Milliyetçi Hareket Partisi, İYİ Parti ve Halkların Demokrat Partisi dâhil edilmemiştir.

Araştırmanın Metodolojisi

Bu çalışmada; AK Parti ve CHP programlarında BM’nin 17 SKH’ne yer verilip verilmediğini tespit etmek amaçlanmıştır. Genel olarak çalışmada Literatür Taraması ve Doküman Analizi yöntemlerinden faydalanılmıştır. Literatür Taraması yöntemi ile çalışmanın Kavramsal Çerçevesi oluşturulmuş olup ayrıca 17 SKH detaylı şekilde araştırılmıştır. Sonrasında ise Doküman Analizi yöntemi ile çalışmanın örnekleme olarak belirlenen AK Parti ve CHP programları, 17 SKH kapsamında incelenmiştir.

Çalışmanın metodolojisi kapsamında BM’nin internet sitesi üzerinden 17 SKH incelenmiştir (UNDP Türkiye, t.y.). 17 SKH’nin her biri temel amaç ve hedefleriyle çalışmanın kavramsal çerçeve kısmında özetlenmiştir. Makalenin konu bakımından dağılmasını ve uzamasını önlemek amacıyla mevcut durumlar ve ana amacın altında yer alan ve birçoğu küresel odaklı olan hedeflerin her birisine tek tek yer verilmeyip, 17 SKH’nin temel başlıkları baz alınmıştır. Bu kapsamda 17 SKH ile parti programlarında yer alan hedefler karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmalarda uyumlu hedeflerin bulunabilmesi için aşağıdaki yöntem izlenmiştir.

Parti programlarında *SKH-1* için ‘yoksulluk’ ve ‘yoksul’; *SKH-2* için ‘açlık’ ve ‘açlığa’ kelimeleri aratılarak, bahsi geçen olgulara yer verilip verilmediğine bakılmıştır. *SKH-3* için ‘sağlık’ kelimesi aratılmış ve sağlıklı bireyler ile uyumlu görülen ifade ve hedefler çalışmaya dahil edilmiş ve parti programlarında alkol, uyuşturucu, sigara gibi kötü alışkanlık ve maddelere karşı yer alan ifade ve hedefler de incelenmiştir. *SKH-4* için ‘eğitim’ kelimesi aratılmış ve sadece nitelikli eğitim için kullanılan hedef ve ifadelere yer verilmiştir. Bu kapsamda doğrudan eğitimin niteliğine yönelik olmayan ifadeler, vaatler vb. *SKH-4* kapsamına dahil edilmemiştir. *SKH-5* için ‘cinsiyet’, ‘kadın’ ve ‘kız’; *SKH-6* için ‘su’; *SKH-7* için ‘yenilebilir enerji’; *SKH-8* için ‘ILO’⁵ ve ‘ekonomik büyüme’ kavramları aratılmıştır. *SKH-8* kapsamında, insani çalışma şartlarına değil, ILO standartlarının dikkate alınıp alınmadığı noktasına odaklanılmıştır. *SKH-9* için ‘sanayi’

5 İnsana Yakışır İş, bir Uluslararası Çalışma Örgütü.

ve 'altyapı'; SKH-10 için 'gelir'; SKH-11 için 'bina', 'konut', 'ulaşım', 'yaşanabilir şehir' ve 'kültürel ve doğal miras' kelimeleri aratılmış, uyumlu hedef ve ifadeler yer verilmiştir. SKH-12 için 'üret', 'tüket' ve 'patent' kelimeleri aratılmış, uyumlu hedef ve ifadeler yer verilmiştir. SKH-12 için bilgi üretme, politika üretme gibi kavramlar çalışmaya dahil edilmemiştir. SKH-13 için 'iklim', 'küresel ısınma', 'doğal afet' ve 'deprem'; SKH-14 için 'deniz', 'balık', 'su ürünü', 'akarsu' ve 'göl'; SKH-15 için 'biyo çeşitlilik', 'toprak', 'orman', 'çölleşme', 'kuraklık', 'karasal', 'hayvancılık', 'hayvan popülasyonu' ve 'ekosistem' kelimeleri aratılmış, uyumlu hedef ve ifadeler yer verilmiştir. SKH-16 için 'barış' ve 'adalet' kavramları ayrı ayrı aratılmış, uyumlu hedef ve ifadeler yer verilmiştir. SKH-16 kapsamına 'gelir adaleti', 'çalışma barışı' gibi kavramlar dahil edilmemiştir. SKH-17 için 'uluslararası örgüt', 'uluslararası kurum', 'uluslararası kuruluş', 'ortaklık', 'iş birliği', 'NATO', 'Avrupa Birliği (AB)', 'Birleşmiş Milletler (BM)', 'Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)' kavramları aratılmış, uyumlu hedef ve ifadeler çalışmada yer verilmiştir.

Parti programlarında yer alan ilgili kelimeler veya kavramların, uzun cümleler içinde yer aldığı durumlarda; sadece ilgili kısma çalışmada yer verilmiştir. Bununla birlikte parti programlarının tanım ve tanıtım kısımlarında yer alan ilgili kelimeler ve kavramlara da yer verilmemiştir. Parti programlarında, birbirinin yerini tutacak benzer hedef ve ifadelerle karşılaşılmış, bu durumda, ilk karşılaşılan hedef veya ifadeye yer verilmiş, birbirini tekrar eden ifade ve hedeflere yer verilmemiştir.

Çalışma kapsamında AK Parti ve CHP programları, partilerin resmi internet sitelerinden alınmıştır. 17 SKH'nin her biri için iki partinin programları sadece çevre bölümleri üzerinden değil, topyekûn şekilde incelenmiştir. SKH kapsamına dahil edilen her türlü ilgili ifadenin CHP parti programında kaçınıcı sayfalarında geçtiği dipnotlarda verilmiştir. Fakat AK Parti programı resmi internet sitesi üzerinden 'pdf' formatında paylaşımında değildir. Bu sebeple AK Parti programına dair dipnot açıklamaları, parti programının ilgili başlıkları şeklinde belirtilmiştir.

Bulgular

Aşağıdaki tablolarda 17 SKH amaçlarıyla birlikte açıklanmış olup AK Parti ile CHP programlarındaki karşılıkları aktarılmıştır.

Tablo 1

Yoksulluğa Son

SKH-1 Yoksulluğa Son kapsamında dünyada aşırı açlık ve yetersiz beslenme sonucu oluşan ölümlerin ve hastalıkların son bulması hedeflenmektedir. Bu kapsamda özellikle kıtlık olan bölgelerde açlığın sonlandırılması ve gıda güvenliğinin sağlanması gerekmektedir.

AK Parti programında SKH-1 kapsamına dahil edilebilecek hedefler; Türkiye özelinde yoksulluğu ortadan kaldırmak, yoksullar ve yoksul bölgeler için özel programlar oluşturmak, yoksulları korumak ve yoksul bölgelerde eğitimi devletin oluşturacağı özel programlar ile sağlamak şeklindedir (AK Parti Programı, t.y.).⁶

CHP programında SKH-1 kapsamına dahil edilebilecek hedefler; Kürt kökenli vatandaşların yoğun olarak bulunduğu bölgelerdeki yoksulluğu ortadan kaldırmak, kurulacak sistemlerle yoksulların konut edinmesini sağlamak, gıda güvenliği için yoksullara yardım programlarını kurallara bağlamak, yoksul çiftçinin sigorta primini devletin ödemesini sağlamak, yoksulluk ile mücadele ederek fırsat eşitliği sağlamak, yoksulluğa son vermek, yoksullara sosyal güvenlik sağlamak ve yoksullara vatandaşlık ödemesi yapmak, yoksul aileler için gıda yardımı ve ücretsiz ilaç yardımı gerçekleştirmek, yoksulluğu sonlandıracak kurumsal yapılanmaları sağlamak ve yoksullara ücretsiz sağlık hizmeti sağlamaktır (CHP Programı, t.y.).⁷

Tablo 2

Açlığa Son

SKH-2 Açlığa Son kapsamında özellikle kıtlık olan bölgelerde açlığın sonlandırılması, gıda güvenliğinin sağlanması ve sürdürülebilir tarımın desteklenmesi gerektiği ön plana çıkartılmıştır.

AK Parti programında SKH-2 kapsamına dahil edilebilecek bir hedef tespit edilememiştir. CHP programında ise sıfır açlık hedefine ulaşmak, kimsenin aç uyumadığı ve açlık sınırının ortadan kalktığı bir topluluk oluşturmak, Türkiye’de açlığa son vermek ve açlığa son vermeye odaklanmış kurumsal yapılanmaları hayata geçirmek konularına dikkat

6 AK Parti programının Giriş, Sosyal Politika Anlayışımız, Eğitim, Sonuç kısımlarındaki ifadeler esas alınmıştır.

7 CHP programının 20, 104, 151, 233, 269, 273, 276, 323. sayfalarında yer alan ifadeler esas alınmıştır.

çekilmiştir (CHP Programı, t.y.).⁸

Tablo 3

Sağlıklı Bireyler

SKH-3 Sağlıklı Bireyler kapsamında özellikle HIV, sıtma, verem gibi salgın hastalıkların önlenmesi, çocuk ölümlerinin azaltılması, aşılanmanın yaygınlaştırılması ve herkesin genel sağlık hizmetlerine ulaşabilmesi hedeflenmektedir.

AK Parti programında SKH-3 kapsamına dahil edilebilecek hedefler; koruyucu hekimliğin yaygınlaşmasını teşvik etmek ve çevre sağlığıyla ilgili gerekli tedbirleri almak, trafik ve iş kazaları sonucu meydana gelen olumsuzlukları önlemek için bilinçlendirme çalışmaları yapmak, anne ve çocuk ölümlerine karşı anne ve çocuk sağlığına önem vermek, aile hekimliği sistemini uygulamak ve uygulanmasını kolaylaştırmak, aile planlaması için bilinçlendirme yapmak, acil servis üniteleri kurmak ve yaygınlaştırmak, ihtisas hastaneleri kurmak ve uzman hekimler yetiştirmek, sağlıkta eğitim kalitesini yükseltmek, hemşirelik ve sağlık teknisyenliği eğitimi veren sivil toplum ve özel sektörü desteklemek, hasta haklarını koruyucu tedbirler almak, sağlık sektöründe ISO kalite standardını ülke geneline yaymak, hasta taşıyacak helikopter filosu kurmak, tıbbi alandaki bilimsel araştırmalar ve sağlık yayınları ile ilaç ve tıbbi ekipman sanayii desteklemek, sağlık sektöründeki teknolojik gelişmeler yaygınlaştırmak ve hastanelerin tam kapasite çalışmasını sağlamak, tüm vatandaşları kapsayan bir sağlık sigortası sistemi kurmak, uyuşturucu, alkol, şiddet ve pornografi ile mücadele etmek ve trafik kazalarıyla ilgili çalışmalar yaparak kazaları en aza indirmek ve eksik altyapı çalışmalarını gidermektir (AK Parti Programı, t.y.).⁹

CHP programında SKH-3 kapsamına dahil edilebilecek hedefler; her vatandaşa ihtiyaç duyulan nitelikli sağlık hizmeti ulaştırmak, kadın sağlığı konusuna önem vermek ve anne-çocuk sağlığı ve aile planlaması merkezlerini çoğaltmak, bedelsiz rehabilitasyon ve koruyucu sağlık hizmetlerine olanak sağlamak, engellilere ait sağlık ekipmanlarında ve sağlık hizmetlerinde KDV'yi kademeli olarak %1'e indirmek, tüm vatandaşları koruyucu sağlık sisteminden yararlandırmak ve tüm vatandaşlara sadece nüfus cüzdanı ile sağlık sigortasından yararlanma imkanı sağlamak, yoksullara ücretsiz sağlık hizmeti sağlamak, sağlık

⁸ CHP programının 22, 270, 273, 276, 289. sayfalarında yer alan ifadeler esas alınmıştır.

⁹ AK Parti programının Sağlık, Trafik, Aile ve Sosyal Hizmetler, Gençlik ve Spor bölümünde yazan ifadeler esas alınmıştır.

hizmetlerinde yüksek kalite oluşturmak; sağlık harcamalarının milli gelire oranını Avrupa ülkeleri ortalaması düzeyine çıkarmak, sağlık hizmetlerinin ödeme gücüyle sınırlı olmasını engellemek, ulusal sağlık politikası oluşturarak tüm vatandaşları sigorta kapsamına almak ve sigorta ile tüm muayenelerden hizmet alınmasını sağlamak ayrıca ilaçların istenilen eczaneden alınmasını sağlamak, şehit aileleri ve gazileri ile birinci derece yakınlarına ücretsiz sağlık hizmeti vermek, sağlık hizmetlerinde ve sağlık kuruluşlarındaki eksiklikleri ve aksaklıkları gidermek ve her köye bir sağlık ocağı açılmasını hedeflemek, ülke genelinde sağlık tesislerini dengeli hale getirmek, bakıma muhtaç yaşlılar için Geriatri merkezleri ve huzur evleri açmak, yoksul ailelerdeki hamile ya da lohusa kadınlara ayrıca bebek ve çocuklara gıda yardımı ve ücretsiz ilaç temini sağlamak, sağlıklı bir gençliğin yetişmesi için kötü alışkanlıklara karşı önlem almak, trafik kazalarının azaltılması için gerekli çalışmaları ve denetimleri yapmaktır (CHP Programı, t.y.).¹⁰

Tablo 4

Nitelikli Eğitim

SKH-4 Nitelikli Eğitim kapsamında herkese eşit ve kaliteli eğitim fırsatı sunulması beklenmektedir.

AK Parti programında SKH-4 kapsamına dahil edilebilecek hedefler; okul öncesi eğitimi yaygınlaştırmak, müfredatı öğrencilerin kazanacakları donanımına göre yeniden oluşturmak, modern eğitim olanakları ile eğitim kalitesini yükseltmek ve gelişen teknolojiyi eğitime entegre etmek, seçmeli dersler ile öğrencilerin gelişimine ve geleceğine katkıda bulunmak, özel eğitim kurumlarını yaygınlaştırmak ve mevcut okulların tam kapasite çalışmasını sağlamak, mesleki okulların meslek kazandırmaya yönelik eğitim vermesini ve ara elaman yetiştirmesini sağlamak, öğrencilerin yeteneklerine göre eğitim almasını sağlamak, üniversitelerin araştırma ve teknoloji geliştirme programlarını desteklemek, yüksek öğretim kurumlarında reform niteliğinde yenilikler yapmak, eğitim yapılarını her açıdan donanımlı olmak suretiyle geliştirmek ve yabancı dil eğitimini nitelikli hale getirmektir (AK Parti Programı, t.y.).¹¹

CHP programında SKH-4 kapsamına dahil edilebilecek hedefler; hukuk eğitimi kalitesini yükseltmek, eğitim hizmetlerinde kademeli

¹⁰ CHP programınının 22, 58, 89, 171-172, 253, 271, 277, 289, 314, 315, 316, 317, 320, 323, 329-330. sayfalarında yer alan ifadeler esas alınmıştır.

¹¹ AK Parti programınının Eğitim bölümünde yazan ifadeler esas alınmıştır.

olarak KDV'yi %1'e indirmek, bilgi teknolojileri konularında eğitimi güçlendirerek yaygınlaştırmak, mesleki eğitimi yaygınlaştırmak, meslek eğitimi alan öğrencileri sigortalı sayarak primlerini ödemek, çıraklık eğitiminin yapısını geliştirmek, eğitimin hiçbir dalında ve aşamasında kimsenin önünü tıkamamak, özgür ve bilimsel düşünebilen, yaratıcı ve sorgulayıcı, Atatürkçü ve evrensel etik değerleri özümseten bir eğitim reformunu hayata geçirmek, ilköğretim ve sisteminde ihtiyaç duyulan teknolojik, ekonomik ve eğitsel araç ihtiyacını karşılamak, eğitim sektöründeki açıkların kapatılması için özel yatırım ve girişimleri desteklemek, güvenli ve huzurlu eğitim ortamını kurmak, rehber öğretmen kadrosunu yeterli hale getirmek, her lise öğrencisinin en az bir yabancı dil bilmesini sağlayacak eğitim vermek, Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde nitelikli eğitim verilmesini hedeflemek, yetişkinler için sürekli eğitim olanağı sağlamak, iki yıllık okul öncesi eğitimi zorunlu hale getirmek, zorunlu temel eğitimi 10 yıla çıkarmak ve son iki yılda öğrencilere mesleki yönlendirme programı uygulamak, temel eğitimin ardından ise iki yıllık akademik lise ve meslek liseleriyle nitelikli eğitim vermek, üniversite eğitimini dünyadaki çağdaş üniversiteler düzeyinde yüksek nitelikle sağlamak, lisans üstü eğitimi desteklemek ve öğrencilerin gelişimini yakından izlemek, eğitim sisteminin ihtiyaç duyduğu sayıda nitelikli öğretmen yetiştirmek, sanata özel yetenekli çocukların en ileri düzeyde eğitim almasını sağlamak ve çağdaş dünyaya katılım sağlayacak kültür ve sanat eğitimi vermek, tıpta ve uzmanlık eğitiminin niteliğini yükseltmek, engellilere yönelik özel eğitim vermek, bilgili ve eğitimli çağdaş bireyler yetiştirmeye uygun ortam yaratmak, kırsal kesimde mukim gençlere uygulamalı eğitim ve staj olanağı sağlamak, gençlerin en iyi eğitimi almaları ve bilgi çağı ile buluşmasını sağlamak, ilk ve orta eğitimde çocuklara spor hakkında teorik bilgi verme imkanı sağlamaktır (CHP Programı, t.y.).¹²

Tablo 5

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

SKH-5 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği kapsamında temel amaç kadın ve kız çocuklarına karşı uygulanan her türlü eşitsizliğin ortadan kaldırılmasıdır.

AK Parti programında SKH-5 kapsamına dahil edilebilecek hedefler; hiçbir vatandaş arasında fark gözetmeden herkesi birinci sınıf vatandaş olarak görmek, çalışma hayatında cinsiyet ayrımcılığının önüne geçmek,

12 CHP programının, 37, 172, 196-197,279, 284, 294-295, 296, 297, 299, 300, 302, 305, 307, 319, 325, 328, 329, 333. sayfalarında yer alan ifadeler esas alınmıştır.

kadınların kamusal yaşama katılmasını desteklemek, kadınla ilgili STK'ları desteklemek, kadına yönelik şiddetin, istismarın, intiharların, töre ve namus cinayetlerinin engellenmesini sağlamak ve önleyici eğitimler vermek, yerel yönetimlerin kadın sorunlarıyla ilgili çalışmalar yapmasını teşvik etmek, kız çocuklarının eğitimi önündeki engelleri kaldırmak, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ilkelerini uygulamak, ev hanımları için yeni istihdam alanları oluşturmak ve sosyal güvence kazanmalarını sağlayacak çalışmalar gerçekleştirmek, mevzuattaki kadınlara yönelik ayrımcı hükümleri ayıklamak, sosyal güvenlik ve çalışma koşullarını kadınların aile ve çocuk sorumluluklarını dikkate alarak düzenlemek, şiddet mağduru kadınları koruyacak hukuki önlemler almak ve koruma merkezleri açmak ve kadın konusunda hizmet veren kamu kurumlarını yeniden yapılandırmaktır (AK Parti Programı, t.y.).¹³

CHP programında SKH-5 kapsamına dahil edilebilecek hedefler; kadını ve erkeği eşit bir Türkiye oluşturmak, eğitim, kültür ve basın kanallarıyla kadınlar üzerindeki baskının kalkması için çabalamak, eğitimde kadın-erkek ayrımcılığı barındıran söylemleri kaldırmak ve kadın-erkek eşitliğini sosyal hedef olarak eğitim programına dahil etmek, kadınların mesleki eğitim alma olanaklarını geliştirmek, eğitimini yarıda bırakmış kadınların ve kızların eğitimlerini tamamlamayı sağlamak, kadın sorunlarını katılımcı şekilde çözecek merkezler açmak, kadın çalışmaları yapan STK'ları desteklemek, kadına karşı şiddet için ulusal eylem planı oluşturmak ve kadına şiddet, töre ve namus cinayetlerinin cezalarının arttırılması için düzenlemeler yapmak, şiddete uğrayan kadınlara rehabilitasyon merkezi açmak ve kadına şiddete karşı yerel yönetimlere ödenek ayırmak, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve diğer tüm sözleşmeleri (Pekin, Pekin +5) toplumsal yaşama yansıtacak düzenlemeler yapmak, kadına karşı ayrımcılık içeren veya aileyi korumada yetersiz kalan kanunları değiştirmek, kadın istihdamını özendirmek, kadınların partiden aday olmasını özendirmek, kadının ekonomik bağımsızlık kazanabilmesi için Ulusal İstihdam stratejisini hayata geçirmek, iş hayatında kadın ayrımcılığını kaldırmak, kadın-erkek eşitliğini sağlam temellerde kurmak için fırsat önceliği ve pozitif ayrımcılığa yaklaşmak, yasal ve idari yapılanmada gebelik süreçlerini dikkate almak, kadın-erkek eşitliğini hedef alan projeleri desteklemek, kırsal alanlarda nüfusa kaydedilmeyen kız çocuğu sorununu çözmek, kadınlara mesleki eğitim veren ÇATOM vb. kurumları yaygınlaştırmak, analık izni boyunca verilen ücreti makul düzeye yükseltmek, kız

13 AK Parti programının Sonuç, Çalışma Hayatı, Kadın, Aile Ve Sosyal Hizmetler bölümünde yer alan ifadeler esas alınmıştır.

çocuklarının okullaşma oranını arttırmak için tüm önlemleri almaktır (CHP Programı, t.y.).¹⁴

Tablo 6

Temiz Su ve Sıhhi Koşullar

Su kıtlığı, insanlık için büyük bir tehlikedir. SKH-6 Temiz Su ve Sıhhi Koşullar hedefi kapsamında, herkesin sağlıklı koşullarda sürdürülebilir su kaynaklarından faydalanmasını amaçlamaktadır.

AK Parti programında SKH-6 kapsamına dahil edilebilecek bir hedef tespit edilememiştir.

CHP programında SKH-6 kapsamına dahil edilebilecek hedefler; sağlıklı içme suyu için tüm belediye yerleşimlerine atık tesisi kurmak, şehirlerin su havzalarına konut ve sanayi tesisi kurmamak; kurulanlara ise arıtma tesisi yapma zorunluluğu getirmek, suların akıbetini düzenlemek ve denetlemek için Su Kaynakları Yönetimi Örgütü kurmak, su kaynaklarının azalması, kirlenmesi, verimsiz ve yanlış kullanılmasını en aza indirmek, devletin tüm vatandaşlara temiz su sağlamasının yükümlülük olduğunu düşünmektir (CHP Programı, t.y.).¹⁵

Tablo 7

Yenilenebilir ve Temiz Enerji

SKH-7 Yenilenebilir ve Temiz Enerji kapsamında hedef; temiz ve sürdürülebilir enerjinin teşvik edilmesi ve herkese uygun fiyatlı, modern, güvenilir enerjinin ulaştırılmasıdır.

AK Parti programında SKH-7 kapsamına dahil edilebilecek hedefler; hidrojen enerjisi konusunda çalışmalar başlatmak ve güneş, rüzgar, jeotermal, biomas, hidroelektrik gibi santrallerin kurulmasını desteklemektir (AK Parti Programı, t.y.).¹⁶

CHP programında SKH-7 kapsamına dahil edilebilecek hedefler; enerji kaynaklarına öncelik veren bir yaşama geçmek, jeotermal, güneş, rüzgar, biokütle gibi yenilenebilir enerji kaynaklarından faydalanmak,

14 CHP programının 52, 53,54,55,56, 57, 58,59, 89. sayfalarında yer alan ifadeler esas alınmıştır.

15 CHP programının 104, 222-223, 314, 336. sayfalarında yer alan ifadeler esas alınmıştır.

16 AK Parti programının Enerji bölümündeki ifadeler esas alınmıştır.

çevre dostu ve temiz enerji projelerini desteklemek, güneş enerjisinin soğutma sistemlerinde de kullanımını teşvik etmek, sanayide iklim dostu yenilenebilir enerji kullanımını arttırmak ve talep edilen enerjiyi doğaya zarar vermeden çevre dostu anlayışla karşılamaktır (CHP Programı, t.y.).¹⁷

Tablo 8

İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme

SKH-8 İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme kapsamında hedef; insan ticareti, zorla çalıştırma, kölelik gibi durumların tamamen önüne geçilmesi ve herkesi kapsayan sürdürülebilir ekonomik büyüme ile verimli ve sağlıklı bir iş ortamının sağlanmasıdır.

AK Parti programında SKH-8 kapsamına dahil edilebilecek hedefler; etkin ve güvenilir bir ekonomi yönetimiyle sürekli ve sürdürülebilir Ekonomik Büyüme Stratejisi uygulamak, ekonomik büyüme için istihdamı artırıcı yatırımlar yapmak, işçi ve işveren arasındaki ilişkilerin her açıdan güçlendirilmesi için ILO sözleşme ve ilkeleri çerçevesinde hareket etmek, çocuk emeğinin sömürülmemesi için ILO standartlarını yürürlüğe koymak, ekonomik gelişmenin kaynağını ve hedefini insan olarak görmektir (AK Parti Programı, t.y.).¹⁸

CHP programında SKH-8 kapsamına dahil edilebilecek hedefler; ekonomide hızlı ve istikrarlı büyümeyi sağlamak ve bununla beraber esnaf ve çiftçi başta olmak üzere çalışanlara pay verilmesi ve halkın refah düzeyini ve yaşam kalitesini yükseltmek, dış ticarete ekonomik büyüme sağlayan bir yapı kurmak, iç piyasayı hareketlendiren ve istihdam yaratan bir ekonomi büyüme modeli uygulamak, kamu harcamalarını ekonomik büyümeyi arttırıcı alanlara çekmek, üretime dayalı hızlı ve istikrarlı bir büyümeyle işsizliği düşürmek, hızlı ve istikrarlı büyüme için teknolojik yapılanma ortamı yaratmak, ILO standartlarına uygun olarak çağdaş, adil ve demokratik değerleri ön planda tutarak çalışma hayatını ILO standartlarına yükseltmek, iş güvenliğiyle ilgili sorunlarda ilgili ILO sözleşmelerini uygulamak, sendikalaşma ve grev için ILO sözleşmesini esas alan düzenlemeler yapmaktır (CHP Programı, t.y.).¹⁹

17 CHP programının 220, 241,242, 243, 248, 342. sayfalarında yer alan ifadeler esas alınmıştır.

18 AK Parti programının Ekonomi Anlayışımız, Çalışma Hayatı bölümünde yer alan ifadeler esas alınmıştır.

19 CHP programının 22, 59, 60, 61, 63, 98-99, 282, 156,167, 281, 169. sayfalarında yer alan ifadeler esas alınmıştır.

Tablo 9

Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı

SKH-9 Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı kapsamında hedef altyapı yatırımlarını teşvik etmek, sürdürülebilir sanayileşme süreçleri ile yenilikçiliğin desteklenmesidir.

AK Parti programında SKH-9 kapsamına dahil edilebilecek hedefler; ekonomi politikalarının belirlenmesinde ticaret ve sanayi odalarının katılımını sağlamak, kaynakların verimli kullanılması bakımından saniyede ekonomik havzalar oluşturulmasını desteklemek, sanayi-üniversite işbirliğini oluşturmak, katma değeri yüksek ürünlerde yerli sanayiye desteklemek ve ihracatın miktar ve çeşitliliğini arttırmak, sanayi ve ticaret odaları ve iş adamlarının kurduğu STÖ'leriyle gerek duyulan mesleki eğitim programlarını geliştirmek, ilaç ve tıbbi ekipman sanayii desteklemek, sanayi bölgelerindeki yaşam, çocuk ve hastaları olumsuz etkilediğinden bu bölgelerde kreş, huzurevi ve hastanelerin açılmasına önem vermek, endüstri atıklarını kontrol altına almak ve kirlenme oranını düşürmek, başta sanayi kuruluşlarını entegre edecek ulusal enformasyon ağının alt yapısını hayata geçirmek, şehirlerin alt yapı sorunlarını çözmek ve şehir planlarına aykırı kentleşmeye izin vermemek, karayollarının alt yapılarını artan trafiğe uygun hale getirmek, bölünmüş yol yapımına ağırlık vermek ve AR-GE faaliyetlerini desteklemektir (AK Parti Programı, t.y.).²⁰

CHP programında SKH-9 kapsamına dahil edilebilecek hedefler; kentlerin altyapılarını planlamak ve kentlerde ve organize sanayi bölgelerinde arıtma sistemleri kurmak, Türk savunma sanayini desteklemek, sanayide yüksek katma değerli üretim yapısına geçmek, sanayi-üniversite işbirliğini amaçlayan firma kümelenmelerine öncelik vermek, sanayi bölgeleri, teknopark ve teknopolis gibi sanayi alt yapı uygulamalarını dikkate alarak şekillendirmek, ana-yan sanayi bağlantısını güçlendirmek, yatay sanayi politikalarının durumunu değerlendirmek, Türkiye Sanayi Stratejisi ve Politikalarını dinamik, katılımcı ve sürekli olarak güncellemek, sanayileşmeyi temel öncelik olarak kabul etmek, sanayi bölgelerinin dağılımını dengeli ve rasyonel hale getirerek sanayileşme sürecine ivme kazandırmak, sanayi politikalarını destekleyen bir enerji politikası izlemek, sanayi işletmelerinde yenilikçiliği desteklemek, sosyal duyarlılığı yüksek yenilikçi sanayici kuşağının yaratılmasını stratejik hedef olarak

20 AK Parti programının Ekonomi Anlayışımız, Üretim Ve Yatırım Politikaları, Madencilik, Eğitim, Sağlık, Bilim ve Teknoloji, Kentleşme ve Konut, Üretim ve Yatırım Politikaları, Trafik bölümünde yer alan ifadeler esas alınmıştır.

belirlemek, organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerinde altyapı ve üst yapı inşaatlarına verilen destek kriterini değiştirmek ve yeni sanayi site ve bölgeleri kurmak, tarım ve sanayi arasında işbirliği sağlamak ve tarımsal sanayi sektörünün atıl kapasitesinin üretime kazandırılması için önlem almak, sanayide buhar ve elektriğin birlikte üretilmesini teşvik etmek, sanayi merkezlerine yurt dışı uçak bağlantısı temin etmek, sanayi bölgelerine demiryolu ulaşımı sağlamak, gemi inşa sanayine destek olmak, sanayide geri kalmış bölgeleri kalkındırmak, sanayi ve büyük ölçekli altyapı politikalarını ÇED ile desteklemek, sanayide iklim dostu teknoloji kullanmak, bölgeler arasındaki fiziki ve beşeri altyapı farkını kapatmak, ulaştırma, haberleşme, internet, iletişim ve enerji alt yapılarını güçlendirmek ve altyapı sorunlarını çözmek, ulaştırma ve liman altyapısını güçlendirmek, teknolojik atılım ile Ar-Ge yeteneklerini geliştirmek, AR-GE ile yenilikçiliği her alanda ön planda tutmak, Ar-Ge işletmelerinin yoğunlaşmasını sağlamak, Ar-Ge harcamalarında vergi indirimi uygulamak, Ar-Ge yatırımlarını en geniş ölçüde desteklemek ve ekonomide sanayileşmeyi büyümenin odağı yapmaktır (CHP Programı, t.y.).²¹

Tablo 10

Eşitsizliklerin Azaltılması

SKH-10 Eşitsizliklerin Azaltılması kapsamında hedef hem küresel hem bölgesel olarak gelir eşitsizliğini dengelemektir.
--

AK Parti programında SKH-10 kapsamına dahil edilebilecek hedefler; gelir dağılımındaki bozuklukları düzeltmek ve gelir dağılımındaki uçurumu ortadan kaldırmak, gelir dağılımında adaleti sağlamak, vergi sisteminde düşük gelirlileri ezen uygulamaları terk etmektir (AK Parti Programı, t.y.).²²

CHP programında SKH-10 kapsamına dahil edilebilecek hedefler; gelir oluşum ve paylaşımında adaleti gözetmek, gelir dağılımındaki adaletsizliklerle bölgesel kalkınmadaki dengesizlikleri azaltmak, eşit rekabet ortamında gelirini adil paylaşan bir Türkiye hedeflemek, milli geliri kişiler, bölgeler ve üretim faktörleri arasında eşit dağıtmak ve milli gelirin adaletli dağılımını sağlamak, gelir dağılımını iyileştirmek,

21 CHP programının 103-104, 122, 152, 157, 158, 159, 166,179, 191, 192-193, 194, 195, 196, 199, 200, 204,206, 208, 212,213 218, 227, 248, 252, 254-255, 258, 285, 339, 342. sayfalarında yer alan ifadeler esas alınmıştır.

22 AK Parti programının Ekonomi Anlayışımız, Giriş, Vergi kısmında yer alan ifadeler esas alınmıştır.

vergi sistemini gelir durumuna göre adil hale getirmek ve asgari ücret düzeyindeki geliri vergiden muaf tutmak, gelir ve harcama politikalarının gelir dağılımını bozmamasını sağlamaktır (CHP Programı, t.y.).²³

Tablo 11

Sürdürülebilir Şehirler ve Ülkeler

SKH-11 Sürdürülebilir Şehirler ve Ülkeler kapsamında hedef şehirleri ve yerleşim yerlerini yaşanabilir ve güvenli hale getirilerek erişilebilir konut sağlanması hususunda gecekondulaşmanın engellenmesi ve buna karşı çalışmaların desteklenmesidir.

AK Parti programında SKH-11 kapsamına dahil edilebilecek hedefler; şehir planlarına aykırı kentleşmeye izin vermemek ve çirkin şehirleşmenin önüne geçmek, gecekonduların bölgelerinde imar ıslah planları gerçekleştirmek ve mücavir alanlardaki planlamayı süratlendirmek, şehirlerini yaşanabilir, sağlıklı, çevre güzelliği taşıyan mekanlar olmasını sağlamak ve bu konuda bahçe-kent kavramını ele almak, gecekonduların bölgelerinde yaşayanlar için ucuz konut üretmek, şehirlerin doğal ve tarihi yapısını bozan oluşumları engellemek ve SİT politikasını yeniden gözden geçirmek, şehir sorunları için STK'lar ile işbirliği geliştirmek ve mahalle dernekleri kurulmasını teşvik etmek, kentli hakları ve kente karşı işlenen suçlar konularında Türk Ceza Kanunu'nda ayrı bir fasıla yer vermek, kentle ilgili kararlara halkın katılımını sağlamak ve halkın görüşlerini/şikayetlerini/çözüm önerilerini değerlendirip işleme koyacak mekanizmalar oluşturmak, şehirlerde yer alan kamusal bina inşalarını kurallara bağlamak, halkın çeşitli faaliyetlerini gerçekleştirmek için meydan düzenlemelerine önem vermek, büyük şehirlerin ulaşım sorununu çözmek ve raylı, denizyolu, yeraltı ulaşım projelerini desteklemek ve yaygınlaştırmak, yaşam kalitesini arttıran uygulamaları öncelikli bölgeler göz önünde bulundurularak hayata geçirmek, büyük kentlerde raylı sistemleri yaygınlaştırmak ve kent içi raylı sistemlerin karayollarıyla bütünleşmesini sağlayarak trafik güvenliğini tesis etmektir (AK Parti Programı, t.y.).²⁴

CHP programında SKH-11 kapsamına dahil edilebilecek hedefler; kentte huzurlu ve kaliteli yaşam ortamı yaratmak, büyükşehir belediyelerindeki mesafe ölçütüne dayalı kent yönetimini sonlandırmak, hemşeriler ve yerel

²³ CHP programının 26, 143, 144,148, 155, 170, 269. sayfalarında yer alan ifadeler esas alınmıştır.

²⁴ AK Parti programının Kentleşme ve Konut, Demokratikleşme ve Sivil Toplum, Trafik bölümlerindeki ifadeler esas alınmıştır.

yönetimler arasındaki sorunların Kent Uzlaşma kurullarında çözülmesini sağlamak, metropol yönetim modellerinin özel yasalarla oluşturulmasını öngörmek, kentin fiziki-sosyal yapısıyla birlikte çevre kalitesini arttırmak, doğal-kültürel ve tarihi değerlerin muhafazası ile birlikte çağdaş yaşam alanları kurmak, kentlerin temiz, güvenli, yaşam kalitesi yüksek hale gelmesini sağlamak ve kentsel fiziki ve sosyal altyapı ihtiyaçlarını kentsel planlama ile karşılamak, kentleşme ve konut sorunlarının giderilmesi için altyapılı arsa üretimine hız vermek ve gecekondu ve kentsel dönüşüm projelerini yaygınlaştırmak, konut ihtiyacını karşılayacak yeni finansal araçlar geliştirmek, şehir estetiği, ulaşım ve imarını bütüncül planlama anlayışıyla ele almak, önemli kent kararlarına halkın katılımını sağlamak, kentlerin kamu yararına aykırı yasadışı plan değişiklikleriyle talanını önlemek ve kent politikalarında yörede yaşayan halkın huzur ve refahını incelemek, kentlerin su havzalarına konut ve sanayi tesisi kurmamak ve kurulu olanlara arıtma tesisi yapma zorunluluğu getirmek, kent içinde hızlı ve ucuz ulaşımı teşvik etmek, kent içi trafikte yaya güvenliğini ön plana çıkarmak, Kentleşme Fonu ile konut üretimini desteklemek ve sağlıklı, vasıflı konut üretiminin önündeki engelleri kaldırmak, kentsel dönüşüm projelerine Türk Mühendis ve Mimar Odalar Birliği'ne bağlı meslek odalarının ve ilgili STK'ların katılımını sağlamak, Deprem Tehlike Haritası hazırlayarak tüm kentsel risklerin tanımlandığı imar planları ve mikro-bölgeleme haritaları hazırlamak, İstanbul dahil birinci deprem bölgelerindeki kentlerde deprem riski azaltma ve afet yönetimi çalışmalarını hızlandırmak, kent merkezlerine ve önemli turizm merkezlerine hava ulaşımı sağlamak ve bu konudaki altyapı yetersizliklerini gidermek, başta sanayi kentleri olmak üzere kentlere demiryolu ulaşımı imkanı sağlamak, kent nüfusu ile hastanelerdeki yatak sayısını uyumlu hale getirmek, kentsel altyapıyı tamamlamak, kentlerdeki gürültü ve hava kirliliğiyle mücadele etmek, büyükşehir ve ilçe belediyeleri arasındaki görev ve yetki karmaşasını çözmek, kentsel dönüşüm yasası ile deprem risklerini belirlemek ve riskleri azaltmak, büyük kentlerin özelliklerine göre metro, denizyolu, ve raylı ulaşım sistemleri geliştirmek ve orta ölçekli kentler için alternatif ulaşım planları geliştirmek, sağlıksız konutların iyileştirilmesi ve dar gelirlilerin konut sahibi olabilmesi için Halk Konut Projesini hayata geçirmek, tarihi ve kültürel miraslara sahip çıkmak, müzeleri iyileştirmek ve halk kütüphaneleri yaygınlaştırmak ve yerleşme düzenine ilişkin beş kademeli bir planlama sistemi kurmaktır (CHP Programı, t.y.).²⁵

25 CHP programının 89, 90, 91, 93, 96, 102, 103, 104, 105, 106, 108, 253, 254, 257, 288, 320, 338, 339. sayfalarında yer alan ifadeler esas alınmıştır.

Tablo 12

Sorumlu Tüketim ve Üretim

SKH-12 Sorumlu Tüketim ve Üretim kapsamında hedef, tüketim ve üretimin sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır.

AK Parti programında SKH-12 kapsamına dahil edilebilecek hedefler; Türkiye'yi üreten ve üreterek büyüyen bir ülke haline getirmek, mal ve hizmet üretimini arttırmak, ülke kaynaklarını bilgi, teknoloji ve verimliliğe dayalı üretim ekonomisi için kullanmak, finans sektörünü üretimi destekleyecek biçimde yapılandırmak, ülkede üretim ve yatırım seferberliği başlatmak, yerli firmaların uluslararası kalitede üretim yapmasını özendirmek, üretimi arttırmak için istihdam maliyetlerini azaltmak, yeni ekonomi araçlarının üretimini teşvik etmek, orijinal patent ve endüstriyel tasarımın üretimini özendirmek, üretimin artması için gerekli altyapıyı sağlamak ve üretimi özendirmek, keşif ve yeni buluşların önündeki engelleri kaldırmak, Eximbank kaynaklarını arttırmak ve ihracat ve ihracata dayalı üretim finansmanında kullanılması için bankacılık sektörünün imkanlarını iyileştirmek, katma değeri yüksek, elektronik, savunma ve uzay sistemleri ve otomotiv sanayi üretimini teşvik etmek, mal ve hizmet üretiminde sigortacılığı geliştirmek ve yaygınlaştırmak, üretimi arttırmaya yönelik yatırım yapan esnafları desteklemek, yüksek kaliteli tohum üretimini, yem bitkilerini ve su ürünleri üretimini özendirmek, hızlı ve verimli üretimin önündeki engelleri kaldırmak, üretimde bilimsel ve teknik metotlar kullanmak, tüketici haklarının korunması için ürün ve mesleki sorumluluk sigortasını zorunlu hale getirmek, tüketici mahkemesini güçlendirmek ve tüketicilerin yasal yollarla çözüme ulaşmasını kolaylaştırmak, çevreyi kirleten hiçbir üretim modeline izin vermemek, yeni buluşları üretime kazandıracak her türlü çalışmayı desteklemek, Türk ürünü imajının yaygınlaşması için teşvikler yapmak, katma değeri yüksek ürünler üreten KOBİ'lere AR-GE desteği vermek ve AR-GE faaliyetlerini desteklemek ve AR-GE payını kademeli olarak AB ortalamasının üzerine çıkarmaktır (AK Parti Programı, t.y.).²⁶

CHP programında SKH-12 kapsamına dahil edilebilecek hedefler; üretici ve tüketici haklarını korumak, mal ve hizmet üretiminde kalite ve uyum denetimlerine etkinlik ve yaptırım gücü kazandırmak, arz açığı bulunan alanlarda üretim kapasitesini arttırmak, sağlıklı ve istikrarlı

²⁶ AK Parti programının Giriş, Ekonomi Anlayışımız, Üretim Ve Yatırım Politikaları, Sınai Mülkiyet, Finansal Hizmetler, Tarım, Hayvancılık Ve Ormanlık, Madencilik, Tüketici Korunması, Çevre, Bilim ve Teknoloji, Dış Ticaret bölümlerinde yer alan ifadeler esas alınmıştır.

hızlı büyüme ile yüksek katma değerli üretim yapısına geçmek, ileri teknoloji sektöründe üretim yeteneğini arttırmak, üretimde artış sağlamak, yeni üretim kapasitesi yaratarak doğrudan yabancı sermayeyi özendirmek, üretimde ana ve yan sanayi bağlantılarını güçlendirmek, tüketici haklarının tanzimi için yaptırımlara işlerlik ve güç kazandırmak, üretim ekonomisine odaklanmak, orta ve yüksek teknoloji sektörlerin üretim paylarını arttırmak, ithal kaynaklı sanayi üretimini sonlandırmak, üretimin yüksek katma değerli bölümünde uzmanlaşmayı hedeflemek, ara ve yatırım mallarının üretimini arttırmak, üretim ve istihdam kapasitesini arttırmak, yazılım ve Ar-Ge'ye dayalı üretim faaliyetlerinin gelir ve kurum vergisinden muaf olmasını devam ettirmek, yüksek üretim yapan KOBİ'ler için OSB ve KSS kurulmasını desteklemek ve ara mal üreten KOBİ'lere KDV indirimi yapmak, inovasyonla daha fazla değer üreten bir ülke haline gelmek, üretim gücünü dış ticaret kazancına dönüştürmek için tarım politikasını doğru yönetmek, üretim süreçlerinde doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını sağlamak, yüksek katma değerli, güvenli ve kaliteli üretim koşullarını sağlamak, tarımda üretime ve kalkınmaya dayalı dönüşüm sağlamak, tarımsal üretimi bilgi ve teknoloji ile donatmak, üretim desenini Türkiye'nin ekolojik ve ekonomik yapısına uygun bir şekilde rasyonalize etmek, üreticiyi desteklemek, küçük üreticinin yarattığı sorunları çözmek, üretici çıkarını ve tüketici sağlığını tehdit eden riskleri önlemek, tahıl ve baklagillerde giderek düşen üretimi arttırmak, üretimin mümkün olduğu ama dışardan aldığımız pamuk, çeltik gibi ürünlerde kendi kendine yeter seviyeye gelmek, üretimde standart ve kalite hedefine odaklanmak ve üretim maliyetlerinin teknik-idari önlemlerle düşürülmesini sağlamak, üretici haklarını koruyan sözleşmeli üreticilik yapısını kurmak ve geliştirmek, ekim nöbeti sistemleri ile bölgesel üretim potansiyelini çeşitlendirmek, bitkisel ve hayvansal çoğaltım materyallerinin üretilmesini sağlamak, doğru gıda tüketimi için tarımsal sanayiye desteklemek, kontrollü üretim sistemi kurmak, kurallara uygun üretim sağlanması için üreticiye tarımsal danışmanlık hizmeti vermek, Sebze Tohumu ve Sertifikalı Meyve Fidanı üreten kuruluşları desteklemek, Ziraat Bankası'nın yalnızca üreticilere ve tarımsal sanayi işletmelere hizmet veren bir banka olmasını sağlamak, üretici ve alıcının haklarını dengeli şekilde korumak, üretici ve tüketici yararına çalışan pazarlama kanalları kurmak ve hal yasasını üretici ve tüketici lehine yeniden düzenlemek, hayvancılıkla uğraşanların refah düzeyini yükseltmek ve etin hijyenik kalitesini arttırmak, üretimden tüketime kadar ekonomik kaynakların verimli ve ekonomik şekilde kullanılmasını sağlamak ve temiz enerji ile enerji tasarrufuna yönelik projeleri desteklemek, gemi üretimini arttırmak, işsizlik sorununu

üretken istihdam artırılarak aşmak, yerli ilaç ve tıbbi malzeme üretimini desteklemek, çevre kirliliğinin önlenmesi konusunda teknoloji transferi yapmak, tüketici haklarına saygı göstermek ve tüketiciyi koruyan kurumları desteklemek, enerji tüketiminde tasarrufu özendirmek ve bununla ilgili mekanizmalar kurmak, tüketicinin hakkını kullanabilmesini sağlamak, doğal kaynakları tüketmeyen sürdürülebilir tarımı hedeflemek, tüketici sağlığını tehdit eden riskleri engellemek, sağlıklı gıdalara erişim hakkını korumak ve gözetmek, gıdaların üretiminden tüketimine kadar güvenliği ve hijyenik kurallara uyulmasını denetlemek ve bu konuda tarımsal üreticiye, işleyiciye eğitimler vermek, bilinçli ilaç tüketimi için denetim yapmak, patent ve fikri mülkiyet için çağdaş bir yapı kurmak ve bu konuda yaşanan sorunları çözmek, ekolojik dengeyi bozan ve ekolojik dengeye zarar veren uygulamaları durdurmak, üretimi doğayı ve atmosferi tahrip etmeden gerçekleştirmektir (CHP Programı, t.y.).²⁷

Tablo 13

İklim Eylemi

SKH-13 İklim Eylemi kapsamında hedef, iklim değişikliği ve sonuçlarıyla savaşmak için acil olarak harekete geçmek ve sera gazı salınımının azaltılması konusunda gerekli önlemleri almak ve teşvikler vermektir.

AK Parti programında SKH-13 kapsamına dahil edilebilecek hedefler; doğal afetlerden doğan zararları azaltmak için ilgili kuruluşlar ve eğitim kurumlarında düzenleme yapmak, çiftçileri doğal afetlerden sonra yaşadıkları kayıplara karşı korumaktır (AK Parti Programı, t.y.).²⁸

CHP programında SKH-13 kapsamına dahil edilebilecek hedefler; iklim değişikliği ve küresel ısınma alanında çalışma yapmak üzere İklim Değişimi ve Gelişimi Araştırma Merkezi kurmak, iklim değişikliği ve küresel ısınmayla gelen felaketselere karşı yaşanabilir çevreyi mümkün kılmak, kuraklığa karşı su kaynaklarının verimli ve doğru kullanımını sağlamak, Çevresel Yönetim ve Düzenleme Kurumunu (ÇYDK) kurmak, sanayide iklim dostu enerji kaynaklarını kullanmak, küresel ısınma tehlikesine karşı devlet ve yerel yönetimlerin sorumluluklarını belirlemek ve yerine getirilmesini sağlamak, küresel ısınmayla mücadele kapsamında

27 CHP programının 90, 148, 155, 156, 157, 158, 161, 162, 163, 166, 187, 190, 193, 196, 197, 199, 201, 204, 207, 210, 211, 216, 217, 218, 219, 220, 224, 225, 226, 227, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 243, 258, 282, 308, 320, 336, 338. Sayfalarında yer alan ifadeler esas alınmıştır.

28 AK Parti programının Sağlık, Tarım, Hayvancılık ve Ormancılık bölümlerinde yer alan ifadeler esas alınmıştır.

toplu taşımaya ağırlık vermek, afetle mücadele konusunda devlet ve kurumlarına olan güveni arttırmak, afet risklerini azaltma konusunda uluslararası kuruluşlarla diyalog kurmak, ulusal afet yönetimi stratejik planını hazırlamak ve deprem risklerinin azaltılması hususunda mevzuat yenilemek, deprem tehlike haritasını yenilemek ve yeni mikro-bölgeleme haritaları hazırlamak, deprem risklerini belirlemek ve azaltmak, afet yönetimi çalışmalarını hızlandırmak, afet sonrası her mahallede barınma için açık alanlar öngörmek ve mahallelerde afet gönüllüleri sistemi kurmak, tarihi kültürel zenginliklerimizi afetten korumak için her türlü önlemi almaktır (CHP Programı, t.y.).²⁹

Tablo 14

Sudaki Yaşam

SKH-14 Sudaki Yaşam kapsamında hedef, deniz-kıyı ekosistemlerini sürdürülebilir biçimde koruma ve yönetme konularına önem vermek; okyanus, deniz vb. kaynakları kirlenmeye karşı korumaktır.
--

AK Parti programında SKH-14 kapsamına dahil edilebilecek hedefler; su ürünlerinin üretimini özendirmek, deniz ve çevre korunması konusunda meslek odaları ve STK'lar ile işbirliği yapmaktır (AK Parti Programı, t.y.).³⁰

CHP programında SKH-14 kapsamına dahil edilebilecek hedefler; balıkçılığın her yönü ile geliştirilmesini sağlamak ve açık deniz balıkçılığını özendirmek, balık rezervlerini koruyucu ve geliştirici önlemleri etkinleştirmek, balıkçılığın desteklenerek gelişmesini sağlamak, kıyı kirliliğinin ortadan kaldırılması ve biyo çeşitliliğin korunması için önlemler almak, tüm su sporları alanlarında temizlik ve hizmet açısından denetimler yapmak, nehirlerin ve denizlerin kirletilmesini önlemek, Akdeniz ve Karadeniz'deki her türlü faaliyette uluslararası programları ve sözleşmeleri desteklemek, Marmara denizi ve boğazlar için özel programlar uygulamak, sanayi bölgelerindeki artıma tesisleri ve derin deniz deşarjları ile ilgili gerekli denetimleri yapmak, sürdürülebilir su politikası oluşturmak, denizcilik sektörünün tüm unsurlarını içeren Kıyı Master Planı hazırlamak, kıyı bölgelerinde ve su havzalarında mevzi imar uygulamalarıyla çevre düzeni planı uygulamasının önüne geçilmesini engellemek, sulak bölgelerde ekolojik dengeyi bozan uygulamalara önlemler almak, su havzalarımızda bütünleşmiş projeler geliştirmek ve

29 CHP programının 107, 108, 109, 110, 219, 313 336, 337, 340, 342. sayfalarında yer alan ifadeler esas alınmıştır.

30 AK Parti programının Tarım, Hayvancılık ve Ormanlık ve Ulaştırma Ve Haberleşme bölümünde yer alan ifadeler esas alınmıştır.

koruma-kullanma dengesini sağlamaktır (CHP Programı, t.y.).³¹

Tablo 15

Karada Yaşam

SKH-15 Sudaki Yaşam kapsamında hedef, kara ekosistemlerini korumak ve sürdürülebilirliklerini sağlamaktır.

AK Parti programında SKH-15 kapsamına dahil edilebilecek hedefler; ulusal ormancılık politikası kapsamında Ormancılık Ana Planı hazırlamak, orman bölgelerinde yaşayanların ormanlar için söz sahibi olmasını sağlamak ve orman köylüsüne orman ürünlerini kullanma ve muhafaza hakkı vermek, özel ormancılığı desteklemek, meyve faydalanılan ağaçların yetiştirilmesini teşvik etmek, ekolojik tarım ve yüksek kaliteli tohum üretimini özendirmek, ekosistemlere etki eden endüstri atıklarını kontrol etmek ve kirlenmeyi en aza indirmek, tarım alanlarında kimyasal gübre, ilaçlama ve hormon kullanımına standart getirmek ve hayvan yetiştiriciliğinde hormon kullanımını önlemek, yüksek verimli kültür ırk popülasyonunu arttırmak, hayvancılık potansiyeli yüksek olan bölgelerde bu sektörün yeniden canlanması sağlamaktır (AK Parti Programı, t.y.).³²

CHP programında SKH-15 kapsamına dahil edilebilecek hedefler; tüm çevresel tehditlere karşı yaşanabilir ve sürdürülebilir çevreyi mümkün kılmak, erozyon ve çölleşmeyle yok olan toprak oranını en aza indirmek ve buna karşı bir ulusal plan hazırlamak, kuraklığa dayanaklı bitki türlerine yönelmek, toprak kadastro işlemlerini tüm ülkede tamamlamak, tarım topraklarını ve meraları korumak ve ıslah çalışmaları yapmak, etkin şekilde erozyonla mücadeleyi yaygınlaştırmak, tarım arazilerinin bölünmesini önlemek ve Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunu'nun hatalı kısımlarını düzeltmek, çevresel değerler gözetilerek üretim faaliyetleri gerçekleştirmek, TOPRAKSU Genel Müdürlüğü, Hayvancılığı Geliştirme Genel Müdürlüğü, Küçük Ölçekli Tarımsal Sanayi Siteleri ve Organize Tarımsal Sanayi Bölgeleri, Çevresel Yönetim ve Düzenleme Kurumu'nu kurmak, hayvansal ürünlere dayalı gıda sanayisini geliştirmek, ahırların tekniğe uygun ve hijyenik olması için denetimler yapmak, hayvanları kayıt altına almak ve bunun için Yetiştirici Birlikler kurmak, hayvancılıkta demokratik kooperatifçiliği desteklemek, Ziraat Bankası'nın hayvancılığa yönelik faaliyetlerini etkinleştirmek, ormanlaştırma çalışmaları yapmak

31 CHP programının 220, 238,257, 339-340, 343, 344. sayfalarında yer alan ifadeler esas alınmıştır.

32 AK Parti Programının Tarım, Hayvancılık ve Ormancılık bölümünde yer alan ifadeler esas alınmıştır.

ve orman vasfını kaybetmiş alanları tarımsal faaliyetlere açmak, ormanla ilgili çalışmalarda orman köylüsünden yararlanmak, usulsüz kullanılan ormanlık alanların işgaline son vermek, biyo çeşitliliğin korunmasına özen göstermek ve ulusal biyo güvenlik yasası çıkarmak ve arazi koruma ofisleri kurmaktır (CHP Programı, t.y.).³³

Tablo 16

Barış ve Adalet

SKH-16 Barış ve Adalet kapsamında hedef şiddetin her türüsünün azaltılması ve barışçıl toplumların inşa edilmesini desteklemektir. Bu minvalde adalet kurumları geliştirilmeli, çatışmasızlık ortamında herkesin adalet erişimine ulaşması sağlanmalıdır.

AK Parti programında SKH-16 kapsamına dahil edilebilecek hedefler; adalet sistemine güveni tesis etmek, adalet sistemindeki sorunları çözmeye öncelik vermek, geç gelen adaleti adaletsizlik olarak görmek, adalet hizmetlerinin hızlanması için bütçe artırımı sağlamak, evrensel standartlara uygun bir hukuk düzeni kurmak, savaş bölgelerinde barışın tesisi için olan çabaları desteklemek, özgürlükleri barış ve uzlaşımın temeli olarak görmektir (AK Parti Programı, t.y.).³⁴

CHP programında SKH-16 kapsamına dahil edilebilecek hedefler; hukukun üstünlüğünü savunmak ve hukuku-adaleti demokrasinin güvencelerinden görmek, Adalet Bakanlığı'nı adaletin hizmetinde olmasını sağlamak, geciken adaletin adalet olmadığı ilkesine inanmak ve yargılama sürecini hızlandırmak, adaletin işleminde yaşanan sorunları çözmek, Atatürk'ün "yurtta barış dünyada barış" ilkesini benimsemek ve bu doğrultuda ülkede, bölgede ve dünyada barışa katkı yapmak, benimsenen ilkelerle ülkedeki tüm insanların barış içinde yaşamasını sağlamak, sosyal barışı sarsan suçların kökünü kazımak, dış politikada ulusal çıkarları korurken dünya barışına katkı sağlayacak barışçıl bir dış politika yürütmek, her devletin toprak bütünlüğüne ve egemenliğine saygı göstererek dünya barışının mümkün kılınacağını inanmak ve dünya barışı için uluslararası işbirliğini gerekli görmek, Kıbrıs'ta kalıcı barışın sağlanabileceğine inanmak, bölge ülkeleriyle ilişkilerin kalıcı barış çerçevesinde ilerlemesini savunmak, Ortadoğu'da barış için demokrasinin

33 CHP programının 220-221,223, 225, 237, 238, 239, 240, 336, 337, 338, 340. sayfalarında yer alan ifadeler esas alınmıştır.

34 AK Parti programının Temel Haklar Ve Özgürlükler, Hukuk ve Adalet, Ekonomi Anlayışımız, Kamu Yönetimi Anlayışımız, Dış Politika, Sonuç kısmında yer alan ifadeler esas alınmıştır.

yaygınlaşması gerektiğini inanmak, uluslararası terörizme karşı daha barışçıl bir dünya görüşünün kurulmasını savunmak, toplumsal barış için duyarlılık göstermek, ülke ve dünya barışına katkı sağlayan bir gençliği desteklemektir (CHP Programı, t.y.).³⁵

Tablo 17

Hedefler İçin Ortaklıklar

SKH-17 Hedefler İçin Ortaklıklar kapsamında uluslararası planların desteklenmesi ve Kuzey-Güney ve Güney-Güney işbirliğinin artırılması yönünde çalışmaların sürdürülmesi, sürdürülebilir kalkınma için global ortaklıkların yeniden canlandırılmasıdır.

AK Parti programında SKH-17 kapsamına dahil edilebilecek hedefler; AB ile ilişkilerde, Türkiye'ye yüklenen taahhütleri yerine getirmek, Türkiye'nin Avrupa Güvenlik ve Savunma Kavramı içinde hak ettiği yere gelmesi için çabalamak, dış politika alanında faaliyet gösteren kurumlarla işbirliği yapmak, bölgesel iş birliğinin gelişmesine katkıda bulunmak, ABD ve diğer müttefiklerle var olan işbirliklerini sürdürmek ve işbirliklerini ekonomi, ticaret, bilim, teknoloji, yatırım gibi alanlarda yoğunlaştırmak, Rusya ile Orta-Asya ve Kafkasya'da işbirliğine dayalı ilişkiler kurmak, Türkiye'nin bölgenin en geniş işbirliği alanına dönmesi için çalışmak, İslam Konferansı Örgütü'nün uluslararası mecrada daha saygın hale gelmesi için çaba sarf etmek, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nın vaat edilen potansiyelini harekete geçirmeye yardım etmek, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı çerçevesindeki işbirliğini güçlendirmek, Kafkasya'da işbirliği imkanları aramak, Çin ve Güney-Doğu Asya'daki ilişkileri çok yönlü ele almak ve geliştirmek, AB, Dünya Bankası, IMF ve diğer uluslararası kuruluşlarla olan ilişkileri ekonomik ihtiyaçlar ve ulusal çıkarlar doğrultusunda sürdürülmesine inanmaktır (AK Parti Programı, t.y.).³⁶

CHP programında SKH-17 kapsamına dahil edilebilecek hedefler; küresel siyasetle uyumlu politikalar izlemek ve bu örgütleri uluslararası anlaşmazlıkların barışçı çözüme ve uluslararası işbirliği için gerekli görmek, afet riski azaltmak için uluslararası kuruluşlarla yakın diyalog kurmak, Türkiye'nin ulusal çıkarları kapsamında dış politika üretmesini desteklemek, bütün ülkelerle dostluk ve işbirliği kurulabileceğini

35 CHP programının 16,27, 32, 34, 38, 40, 49, 71, 121, 123-124, 126, 128, 132, 140, 281, 290, 328. sayfalarında yer alan ifadeler esas alınmıştır.

36 AK Parti programının Dış Politika ve Ekonomik Anlayışımız bölümündeki ifadeler esas alınmıştır.

düşünmek ve ABD ile diğer NATO müttefikleriyle ilişkileri geliştirmek, gerektiğinde müttefiklerle istihbarat paylaşımı yapmak, NATO üyeleriyle dayanışma ve işbirliği sağlayarak ittifakın görevini yapmasına katkı sağlamak, ilişkiler kurarken ülke menfaatlerini ve dünya barışını baz alarak çalışmak, bölge devletleriyle barışçıl ilişkiler kurarak dünya barışına katkı sağlamak, Rusya ile ilişkilerin güçlendirilmesini desteklemek, Kıbrıs sorununun işbirliği ve dayanışma ile barışa dönüşeceğine inanmak, ekonomik gelişme için uluslararası işbirliğinden yararlanmayı dış politikanın vazgeçilmez bir amacı olarak görmek, uluslararası işbirliğini desteklemek, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Platformu'nu güçlendirerek sürdürmek, Akdeniz ve Afrika ülkeleriyle ekonomik işbirliği alanlarının yaygınlaştırılması, yakıt ve atık teknolojileri için her türlü uluslararası işbirliğine gitmek, çevre koruması için bölge ülkelerle iş birliği yapmak, Türkiye'nin AB üyeliğini desteklemek, NATO ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği Platformu ile ilişkilerin güçlenerek devam etmesini sağlamaktır (CHP Programı, t.y.).³⁷

Sonuç

BM'nin üye ülkelere sunduğu 17 SKH'nin AK Parti ve CHP programlarındaki yansımaları incelenmiştir. 17 SKH'nin iki parti programında da tam anlamıyla karşılanmadığı tespit edilmiştir. CHP programının 17 SKH'ni tümünü ihtiva ettiği gözlemlenmiş; buna karşın AK Parti programında *SKH-2 Açlığa Son ve SKH-6 Temiz Su ve Sıhhi Koşullar* ile uyumlu hiçbir ifadeye yer verilmediği tespit edilmiştir.

SKH kapsamında iki partinin performansı mukayese edildiğinde; AK Parti programında yer alan hedeflerin iktidar partisi olarak izlemiş olduğu siyasete paralel hedefler olduğu gözlemlenmiştir. Bu düzlemde AK Parti programının tutarlı ve gerçekçi olduğu söylenebilir. CHP programı geniş olmakla birlikte 17 SKH'nin hepsine temas etmektedir. Fakat CHP programındaki vaat, hedef ve çözüm önerileri söylem olarak kuvvetli olsa da gerçekleştirilebilir olup olmadığı tartışmaya açıktır.

Her iki parti de programlarında ortak ifadelere yer vermişlerdir. Örneğin SKH-16 kapsamında; geciken adaletin, adaletsizlik olduğu her iki parti tarafında da vurgulanmıştır. Bununla birlikte parti programlarında ortak olarak ormancılık, ulaşım ağları, temiz enerji, halkın kent kararlarına katılması, cinsiyet eşitliği vb. sosyal konularda da benzer ifadelere yer verildiği görülmüştür. Tüm bu konuları kapsayan hedeflerde iki parti

37 CHP programının 107, 120, 123, 124, 126, 127, 128, 134,135, 186, 246, 341. Sayfalarında yer alan ifadeler esas alınmıştır.

arasında bazı ortaklık olduğu söylenebilir. Ayrıca her iki parti de mevcut mevzuatlarına dönük özelleştiride bulunmuşlardır. Cinsiyet eşitliği konusunda mevzuatlarını kontrol edeceklerini ve güncelleyeceklerini ayrıca Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ilkelerini benimseyeceklerini ibraz etmişlerdir.

SKH'leri kapsamında parti programlarında yer alan ifadelerle, uygulamaya geçirilmiş bazı politikaların çatıştığı da görülmektedir. Örneğin CHP programında siyasette kadınların daha fazla yer almasının amaçlandığı ve bunun için yerel ve genel seçimlerde kadınların aday olmasının özendirilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir. Fakat 1 Kasım 2015 ve 24 Haziran 2018 seçimlerindeki kadın milletvekili sayıları kıyasladığında CHP'nin milletvekili sayısının artmasına rağmen kadın vekil sayısının 19'dan 18'e düştüğü görülmüştür (Habertürk, 2018). Yine CHP programında TBMM'de Kadın Erkek Eşitliği Komisyonu'nun kurulmasından bahsedilmiş fakat bu komisyon 24 Mart 2009 tarihinde TBMM'de kurulmuştur (TBMM, t.y.). Benzer durum AK Parti programında da mevcuttur. AK Parti programında da aile hekimliği uygulamasına geçilmesine vurgu yapılmıştır ancak aile hekimliği uygulaması zaten yürürlükte olan bir uygulamadır. Bu durumlar, parti programlarının güncellenmediğinin bir göstergesidir. Ayrıca CHP programında fazlaca yer alan temiz çevre ve temiz enerji kavramlarına zıt olarak yerli olduğu için taşkömürü ve linyit kullanımına öncelik tanınmasının vaat edilmesi de dikkat çekici bir durumdur. CHP programında yeni mekanizmaların kurulmasından bahsedilmekte fakat bu mekanizmanın kuruluşuna ve işleyişine dair yol haritası verilmemektedir.

CHP gibi AK Parti'nin de programında güncellemelere ve iyileştirilmelere gerek olduğu açıktır. Sürdürülebilir kalkınma için BM tarafından tespit edilen kalkınma hedefleri kapsamında AK Parti programında açlık, küresel ısınma, temiz su, sıhhi koşullar ve kentsel dönüşüm gibi önemli konulara yer verilmemesi önemli bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Ayrıca sudaki yaşam ve iklim eylemi gibi konularda da CHP programına göre AK Parti programının zayıf kaldığı söylenebilir.

Sadece SKH doğrultusunda değil, iç ve dış siyaset başta olmak üzere ekonomik, kültürel, sosyolojik vb. alanlarda parti programlarında güncelleme yapılması, duyarlı, tutarlı ve rasyonel şekilde programların revize edilmesi gerekmektedir.

Kaynakça / References

AK Parti Programı. (t.y.). *Parti programı*. Erişim tarihi: 12.10.2018. <https://www.akparti.org.tr/parti-parti-programi/>

Birleşmiş Milletler Türkiye Dergisi. (t.y.). *Tarihi birleşmiş milletler zirvesinde 193 üye ülke oybirliği ile yeni sürdürülebilir kalkınma hedeflerini kabul etti*. Erişim Tarihi: 11.11.2018. <http://www.bmdergi.org/tr/tarihi-birlesmis-milletler-zirvesinde-193-uye-ulke-oybirligi-ile-yeni-surdurulebilir-kalkinma-hedeflerini-kabul-etti/>

CHP Programı. (t.y.). *Parti programı*. Erişim tarihi: 20.11.2018. <https://chp.azureedge.net/1d48b01630ef43d9b2edf45d55842cae.pdf>

Cohen, M. (2015). From Habitat II to Pachamama: A growing agenda and diminishing expectations for Habitat III. *Environment and Urbanization*, 28(1), 35-48.

Dike, A. A. (1985). Environmental problems in third world cities: A Nigerian example. *Current Anthropology, University of Chicago Press Journal* 26(4), 501-505.

Feil, A.A. ve Schreiber, D. (2017). Sustainability and sustainable development: unraveling overlays and scope of their meanings. *Cad. EBAPE.BR*, 15(3), 667-681.

Gomes, C. P. (2009). Computational sustainability: Computational methods for a sustainable environment, economy, and society. *National Academy of Engineering The Bridge*, 39(4), 1-12.

Habertürk. (2018). *24 Haziran seçim sonuçlarına göre Meclis'e giren kadın milletvekili sayısı*. Erişim tarihi: 11.12.2018. https://www.haberturk.com/24-haziran-secim-sonuclarina-gore-meclis-e-giren-kadin-milletvekilleri-2029675_

Jones, P., Wynn, M., Hillier, D. ve Comfort, D. (2017). Management the sustainable development goals and information and communication technologies. *Indonesian Journal of Sustainability Accounting and Management*, 1(1), 1-15.

Kanlı, İ. B. (2015). Kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirlik arasındaki paradoks. *8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 38. Kolokyumu 6-7-8- Kasım 2014 Bildiriler Kitabı*, 1, 259-376.

Kasa, S. (2009). Industrial Revolutions and Environmental Problems. In Willy Ostreng (Ed.), *Confluence Interdisciplinary Communications 2007/2008* (pp. 70 - 75). Oslo: Centre for Advanced Study at the Norwegian Academy of Science and Letters.

Keleş, R. ve Hamamcı, C. (2005). *Çevre politikası*. İmge Kitapevi Yayınları.

Küresel Hedefler. (2015). *Sürdürülebilir kalkınma için küresel hedefler*. Erişim tarihi: 10.10.2018, <http://www.kureselhedefler.org/>

Le Blanc, D., 2015. Towards integration at last? The sustainable development goals as a network of targets. *United Nations Department of Economic and Social Affairs* (UN DESA), Working Paper No. 141

Lu, A. (2010). Institute of world economics and politics, chinese academy of social sciences (cass), People's Republic of China, Teng Teng. In Ding Yifan (Eds.), *Environment and Development*. (pp. 1-29). Oxford: Eolss Publishers Co. Ltd.

McAusland, C. (2008). Globalisation's direct and indirect effects on the environment. *Global Forum on Transport and Environment in a Globalizing World*, Mexico.

Meadowcroft, J. P. (1997). Planning, Democracy and the challenge of sustainable development. *International Political Science Review*, 18 (2), 167-189.

Murat, G. (2017). Sürdürülebilir kalkınma 2030 gündemi bağlamında çalışma hayatında cinsiyete dayalı ayrımcılık. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), 7-36.

Nilsson, M., Griggs, D., Visbeck, M., Ringler, C., ve McCollum, D. (2017). *Introduction a Framework for Understanding Sustainable Development Goal Interactions*. Erişim tarihi: 25.05.2019 <https://council.science/cms/2017/03/SDGs-interactions-framework.pdf>

Our Common Future (1987). *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. United Nations General Assembly Document A/42/427. Erişim tarihi: 12.11.2018. <http://www.un-documents.net/ocf-ov.htm>

Pearce, D. and Atkinson, G. (1998). The concept of sustainable development: An evaluation of its usefulness ten years after Brundtland. *Swiss Journal of Economics and Statistics*, 1(2), 95-111.

Sand, P. H. (2007). The evolution of international environmental law. D. Bodansky, J. Brunnée ve E. Hey, (Eds.), *The Oxford Handbook of International Environmental Law* (pp. 31-39). New York: Oxford University Press.

TBMM. (t.y.). *Kadın erkek fırsat eşitliği komisyonu genel bilgiler*. Erişim tarihi: 30.12.2018, <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/hakkinda.htm>

The United Nations Today. (t.y.). *Birleşmiş Milletler Teşkilatı*. Erişim tarihi: 11.12.2018, <http://www.unicankara.org.tr/today/1.html#1>.

UNDP Türkiye. (t.y.). *Sürdürülebilir kalkınma hedefleri*. Erişim tarihi: 26.12.2018, <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals.html>

UNFPA. (1994). *International conference on population and development programme of action*. Cairo. Erişim tarihi: 28.12.2018, https://www.unfpa.org/sites/default/files/event-pdf/PoA_en.pdf

United Nations Sustainable Development. (1992). *United nations conference on environment & development agenda 21*. Rio de Janerio. Erişim tarihi: 30.12.2018. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>

United Nations. (1972). *Declaration of the united nations conference on the human environment*. Stockholm. Erişim tarihi: 31.12.2018. <http://www.un-documents.net/aconf48-14r1.pdf>

United Nations. (1996). *Report of the united nations conference on human settlements habitat II*. İstanbul. Erişim tarihi 20.11.2018. <https://www.un.org/ruleoflaw/wp-content/uploads/2015/10/istanbul-declaration.pdf>.

Summary

Political parties are one of the most important elements of civil society. One of the main objectives of political parties, which are non-governmental organizations in democratic regimes, is to gain power. Political parties, supported by different groups of individuals and communities, compete with each other within the boundaries of the legal order to participate in state affairs and to contribute to the form, purpose, and content of the state. The main reason for them to compete is to get votes from the public. In the absence of power, they carry out the duty of opposition and regulate the ruling party. They present their ideas, promises and works to the public in their statutes and party programs. Political parties propose solutions to the internal and external problems of the country on the axis of their views and ideologies; they offer a way out and make promises as well. Although party programs are not legally binding, it can be said that these programs, which have the characteristics of constitutions for political parties, are a principle agreement between society and themselves. Therefore, the promises in the party programs, solution proposals and the ways out in the face of the existing problems must be corresponded. Moreover, the framework of party programs is not limited to the politics of the country; it is also very important that global politics be directed towards or parallel to global problems, from the point that it is

decisive on the nation-state. At this point, it is a matter of debate whether the seventeen global goals set by the UN for sustainable development are reflected in the political party programs.

The United Nations (UN) was established in October 24, 1945, with the participation of 51 countries, to ensure global peace, justice and security, economic development and social equality in the global arena and to ensure cooperation between countries. Turkey is a founding member of the United Nations organization. As of 2018, the UN has reached over 190 members. By 2030, it has set 17 Sustainable Development Goals to eradicate poverty in the world in all its dimensions and to form a universe of prosperity, peace, and security. Turkey is also one of the countries which works hard to implement the UN's Sustainable Development Goals, sloganized as the 17 Goals Transforming Our World. Global goals such as 'No Poverty; Zero Hunger; Good Health and Well-being; Quality Education; Gender Equality; Clean Water and Sanitation; Affordable and Clean Energy; Decent Work and Economic Growth; Industry, Innovation and Infrastructure; Reduced Inequalities; Sustainable Cities and Communities; Responsible Consumption and Production; Climate Action; Life Below Water; Life on Land; Peace and Justice Strong Institutions; Partnerships for the Goals' are not only dependent on the political power of the countries but also on the sensitivity of civil society organizations.

This study examines whether or not political parties include 17 sustainable global goals in their party programs. In addition, the study has also tried to determine if the parties are sensitive to global goals. The research is important in the context of emphasizing the fact whether or not political party programs are parallel to current and global politics and are regularly updated. The scope of the research is limited to the ruling AK Party and the main opposition CHP from 2002 to 24 June 2018 General Election. Due to the page limitation requirement of this article, the Nationalist Movement Party, the Good Party and the Democratic Party of Peoples, whose groups are also in the Parliament, have not been included.

In the study, it was found that 17 Sustainable Development Goals were not fully reflected in both the AK Party and CHP programs. The main reason for this is that the development goals are directed towards global problems and the party programs are not updated in parallel with global politics. In general, it was observed that the CHP program contains all 17 SDGs, however, in the AK Party Program the goals dealt with all except 'Zero Hunger' and 'Clean Water and Sanitation'. Even though the promises, goals and solution proposals in the CHP program are strong in discourse,

it is open to debate whether they are achievable. Both parties included common statements in their party programs. For example, within the scope of SDG-16 (Promote peaceful and inclusive societies for sustainable development, provide); 'justice delayed is justice denied' was emphasized. On the other hand, it was observed that the party programs included similar expressions on social issues such as forestry, transportation networks, clean energy, public participation in city decisions, gender equality, etc. It can be said that the SDGs covering all these issues have some association between the two parties.

It is noteworthy that the CHP program promises to give priority to the use of indigenous hard coal and lignite even though it is in contrast to the concepts of a clean environment and clean energy which is overly emphasized in their party programs. The CHP program mentions the establishment of new mechanisms but does not provide a roadmap on how to establish and put to function such mechanisms. Within the scope of the development goals determined by the UN for sustainable development, the absence of important issues such as hunger, global warming, clean water, sanitary conditions and urban transformation in the AK Party program stands out as a major deficiency.

As a result, it was concluded in the study that the party programs should be updated not only in line with the SDGs but also in domestic and foreign politics, economic, cultural, sociological, global areas, etc. and they must be revised in a sensitive, consistent and rational way.